

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

OLCSÓ KÖNYVTÁR

Szerkeszti: GYULAI PÁL.

- 1. Csokonai Vitéz Mih. Dorottya. 20 kr.
- 2. Bret Harle kaliforniai beszédei. 40 kr.
- 3. Kölcsey Ferenc elbeszélései. 20 kr.
- 4. Macaulay T. B. Machiavelli. Angolból fordította B. P. 20 kr.
- 5. Kerényi Frigyes összes költeményei. 1840—1851. 60 kr.
- 6. Sandeau Gyula. A montabroyi kastély. Beszély. Francziából fordította. B. S. 20 kr.
- 7. Kármán József. Fanni hagyományai. Beszély. 20 kr.
- 8. Sollohub gróf. Előkelő világ. Orosz beszély. 30 kr.
- 9. Szillegyi Ede. Liliomfi. Eredeti vigjáték népdalokkal. 20 kr.
- 10. Dikens Károly. Karácsonyi ének. 20 kr.
- 11. Gogol Miklós. Beszélyek az orosz életből. 20 kr.
- 12. Chateaubriand. Atala. Francziából ford. Csiky K. 20 kr.
- 13. Tennyson Alfréd. Király-idyllek I. Helén. — Ginevra. Angolból ford. Szász Károly 20 kr.
- 14. Macaulay T. B. Lord Bacon. Angolból ford. B. P. 40 kr.
- 15. Kemény Zsigmond. Szerelmek és hűség. Beszély. 30 kr.
- 16. Hugo Victor. Hernani. Szomorujáték. 30 kr.
- 17. Kölcsey Ferenc világosított szónoki művei. 60 kr.
- 18. Jósika Miklós b. Előkelő ember. Beszély. 20 kr.
- 19. Conscience H. A szegény nemes. Flámand beszély. 40 kr.
- 20. Pope S. A műbírálatról. Tankötemény. 20 kr.
- 21. Pálffy Albert. Egy kastély az erdőben. Beszély. 20 kr.
- 22. Boissier Gaston. Virgil. Fordította Vég Arth. 30 kr.
- 23. Sollohub gróf. A gyógyszerészné. Beszély. 20 kr.
- 24. Macaulay T. B. Milton. Angolból fordította B. P. 20 kr.
- 25. Goethe. Iphigenia Taurisban. Dráma öt felvonásban. Fordította Kis János. 30 kr.
- 26. Beaumarchais. Figaro házassága vagy egy napi bolondság. Vigjáték öt felv. Ford. Paulay Ede 50 kr.
- 27. Gyulai Pál. A vén színesz. Beszély. 20 kr.
- 28. Stifter Adalb. Brigitta. Beszély. 20 kr.
- 29. Gauthier Th. A lélekcsere. Regény. Francziából ford. Székula Gyula. 30 kr.
- 30. Macaulay T. B. Byron. Angolból fordította B. P. 20 kr.
- 31. Jerrold Douglas. Zsák Mór. Beszély. 30 kr.
- 32. Eynaud A. Ferizade dala. Beszély. 20 kr.
- 33. Czuczor Gergely népies költeményei. 30 kr.
- 34. Prescott H. E. Schaffter Magdalena. Beszély. 40 kr.
- 35. Sayous E. A mongolok betörése Magyarországra. 1241—1242. Francziából ford. Takács István 20 kr.
- 36. Zichy Antal elbeszélései. 30 kr.
- 37. Quintus Horatius Flaccus. A költészetről. Levél a Piskhoz. Ford. Czuczor Gergely 20 kr.
- 38. Flegler S. A magyar történetírás történelme. Sayous E. A magyar történelem kútfőirásai. 60 kr.
- 39. Sand György. Az ördög-mecser. Beszély. Francziából ford. Csukási József 30 kr.
- 40. Lessing G. E. Laokoon. 50 kr.
- 41. Kovács Pál. Farsangi kalandok. Beszély. 20 kr.
- 42. Csokonai Vitéz M. Lilla. 30 kr.
- 43. Merimée Prosper. Carmen. Beszély. 20 kr.
- 44. Nagy Ignác. Tiszújítás. Vigjáték négy felvonásban. 1842-ben akadémiai pályadíj nyert mű. 40 kr.
- 45. Murray E. C. Grenville. A francia politika életről. 60 kr.
- 46. Fraknói Vilmos. II. Lajos és udvara. Történelmi rajz. 20 kr.
- 47. Sand György. Leoni Leó. Beszély. 50 kr.
- 48. Michelet Gyula. Lengyel- és Oroszország. 30 kr.
- 49. Flegler Sándor. Kölcsey Ferenc. 20 kr.
- 50. Gradányi József. Egy falusi nótáriusnak budai utazása. 40 kr.
- 51. Plouvier Ed. Beszélyek. 30 kr.
- 52. Faulliet Octav. Tréceour Julia. Elbeszélés. 30 kr.
- 53. Kazinczy Ferencz. Magyarországi utak. 20 kr.
- 54. Tolstoj L. N. gróf. Csalládai boldogság. Beszély. 40 kr.
- 55. Kisfaludy Károly. Tihamér. Beszély. 30 kr.
- 56. Flegler Sándor. Szalay László és munkái. 50 kr.
- 57. Szillegyi Ede. Magyar színészek életrajzai. 40 kr.
- 58. Vasilladis Sz. N. Galatea. Dráma. 20 kr.
- 59. Dayka Gábor. Költeményei. 20 kr.
- 60. Kazinczy Ferencz. Bácsmegegyének gyötrelmei. 30 kr.
- 61. Gogol Miklós. Bulyha Tárász. Beszély. 30 kr.
- 62. Kisfaludy Károly. Irene. Szomorujáték 5 felvonásban. 30 kr.
- 63. Szilinszky Mihály. Kepeczky János. 20 kr.
- 64. Körner Th. Zrínyi. Szomorujáték. Ford. Szemere Pál. Körner Zrínyijéről. Bíráló, írta Kölcsey Ferencz. 40 kr.
- 65. Csokonai Vitéz M. Ódák. Két könyvben. (1794—1804.) 20 kr.
- 66. Andersen. Regék és mesék. Fordította Miliesz Béla. 30 kr.
- 67. Kisfaludy Károly vig beszédei. 40 kr.
- 68. Ouida. Egy pár kis fazonpó. Beszély. Angolból ford. Belányesi Gábor. 40 kr.
- 69. Theuriet. A Buzavirágok háza. Beszély. 30 kr.
- 70. Schiller. Móssa kiáltása. Fordította Jurany Gusztáv. 20 kr.
- 71. Taine H. Az eszmény a művészetben. Francziából ford. Harrach József. 30 kr.
- 72. Lessing Gotthold Ephraim. Böles Nánán. Dráma költemény. Németből ford. Zichy Antal. 50 kr.
- 73. Beulé. Augustus családja és kora. Francziából átdolgozta Molnár Antal. 30 kr.
- 74. Lindau Pál. Molière. Németből fordította Bánfi Zs. 30 kr.
- 75. Faulliet Octav. Egy nő naplója. Regény. Ford. Fáy Béla. 40 kr.
- 76. Macaulay. Barère Bertrand. Fordította Angyal Dévid. 30 kr.
- 77. Molière. A bot-csinálta doktor. Vigjáték. 20 kr.
- 78. Louis-Lande L. Camaron. 30 kr.
- 79. Bodentstedt Frigyes. Shakespeare élete és művei. 30 kr.
- 80. Merimée Prosper. Colomba. Beszély. 40 kr.
- 81. Berzsenyi Dániel versei. Hatodik kiadás. 50 kr.
- 82. Kisfaludy Károly. Csalládások. Vigjáték 4 felvonásban. 20 kr.
- 83. Arago és Vermond. Az ördög naplója. Vigjáték. 20 kr.
- 84. D'Haussonville. Sand György. Francziából. 30 kr.
- 85. Telesi László gróf. Kegyező. Szomorujáték. 40 kr.
- 86. Heysse Pál. A gróf kastélyban. Beszély. 20 kr.
- 87. Musset Alfréd. Ne fogadj fel soha semmit. Vigjáték. 20 kr.
- 88. Uchard Mario. Jean csillaga. Beszély. 40 kr.
- 89. Bulwer Edward. A jövő nemzedéke. Regény. 40 kr.
- 90. Karr Alfonz. A normandiai Penelope. Regény. 50 kr.
- 91. Pulszky Ferencz. Esmék Magyarország története philozofiajához. 30 kr.
- 92. Macaulay T. B. a pápaság. Angolból ford. B. P. 20 kr.
- 93. Mészáros Ignác. Kartigám. Regény. Ötödik kiadás. 80 kr.
- 94. Amerikai nők. Rajzok és beszélyek. Ford. György Aladár 40 kr.
- 95. Kölcsey Ferencz versei. Ötödik kiadás. 60 kr.
- 96. Zschokke Henrik. A szegény viláshírei lelkész naplójából. Beszély. 20 kr.
- 97. Kont Ignác. Aristophanes. 30 kr.
- 98. Cherbuliez Victor. Apópi király. Elbeszélés. 30 kr.
- 99. Hugó Károly. Bankár és báró. Szomorujáték 3 felv. 20 kr.
- 100. Szillegyi Sándor. Történelmi rajzok. 60 kr.
- 101. Csengeri Antal. A magyar közoktatás és közművelődés némely főbb kérdéseiről. 50 kr.
- 102. Vautier Gy. A keresztanya. Beszély. 30 kr.
- 103. Kisfaludy Károly versei. VII. kiadás. 50 kr.
- 104. Bérzy Károly. A gyögyűt seb. Beszély. 30 kr.
- 105. Gaius Valerius. Catullus versei. Ford. Csengery János. 30 kr.
- 106. Szillegyi Ede. A trónkereső. Szomorujáték 5 felv. 30 kr.
- 107. Theophrastus jellemrajzai. 20 kr.
- 108. Gyulai Pál. Br. Eötvös József. Emlékszűz. 20 kr.
- 109. Lamartine. Héloise és Abelard. Fordította Erhardt. 20 kr.
- 110. Olasz beszélyek. Írták Barilli, Ghislanzoni és Sara. Olaszból ford. Huszár I. és Mócs Zsigmond 50 kr.
- 111. Augier Emil. A Fourchambault család. Színmű. 40 kr.
- 112. Pálffy Albert. A szobeni ház. Beszély. 20 kr.
- 113. Tennyson Alfréd. Arden Enoch. Angolból Jánosi G. 20 kr.
- 114. Turgenev Iván. Tavasz hullámok. Regény. 40 kr.
- 115. Farina Salvatore. Két szerelem. Regény. 30 kr.
- 116. Goethe F. Hermann és Dorottya. Ford. Hegedűs I. 20 kr.
- 117. Pálffy Albert. Az itálimester leánya. Tört. beszély. 40 kr.
- 118. Macaulay T. B. Nagy Frigyes. 30 kr.
- 119. Theuriet Veronika asszony. Beszély. 30 kr.
- 120. Puskin Sándor. Anyegin Eugén. Regény versekben. 60 kr.
- 121. Beaumarchais. A seviliai borbély. Vigjáték. 30 kr.
- 122. Szalay László. Mirabeau. 40 kr.
- 123. Gaal József. A pelekei nótarius. Bohózat. 40 kr.
- 124. Csokonai Vitéz Mihály. Békaségérharc. Írta Homer. 20 kr.
- 125. Kisfaludy Károly. A kérők. Vigjáték három felvonásban. 30 kr.
- 126. Collins Vilmos. Sophokles. Angolból fordította Kont I. 30 kr.
- 127. Daudet Ernő. A férj. Regény. Francziából ford. Luby Gy. 50 kr.
- 128. Spielhagen Frigyes. Az utolsó órában. Elbeszélés. 30 kr.
- 129. Kisfaludy Sándor. Összes regéi. I. 70 kr.
- 130. Kisfaludy Sándor. Összes regéi. II. 50 kr.
- 131. Kochanovszkyné. Szeretett. Orosz beszély. 30 kr.
- 132. Poole János. Prry Pál. Vigjáték. 30 kr.
- 133. Andersen János. Keresztély. Képek könyv képek nélkül. 20 kr.
- 134. Gombos Imre. Az esküvés. Szomorujáték öt felvonásban. 40 kr.
- 135. Szentöbri Szabó László. Mátyás király vagy a nép szeretete jámbor tejedelmek jutalma. 30 kr.
- 136. Pulszky Ferencz. Martinovics és társai. 20 kr.
- 137. Forster-Arnold Florence. Deák Ferencz. Életrajz. Angolból ford. Pulszky Ágost. 60 kr.
- 138. Bessenyei György. A philosophus. Vigjáték. 30 kr.
- 139. Ebelot Alfréd. Casaux Andria. Rajz a délamerikai pampazokból. Ford. Kárfy Titusz. 30 kr.
- 140. Hugo Viktor. Borgia Lucretia. Dráma. Ford. Szász K. 30 kr.
- 141. Tennyson Alfréd. Költői beszélyek. Ford. Csukási József. 30 kr.
- 142. Goldoni Károly. A hasug. Vigjáték. Ford. Radó Antal. 40 kr.
- 143. Delpit Albert. Odette házassága. Regény. Ford. Fáy J. Béla. 50 kr.
- 144. Taylor Tamás. Barátsgágból. Vigjáték. Fordította Csiky Gergely. 20 kr.
- 145. E. Fauchterleben Ernő. Adalék a lélek életrendjéhez. Ford. Dr. Kleckner Alajos. 40 kr.
- 146. Augier E. és Sandeau Gy. Poizier ur veje. Színmű. Ford. Haraszti Gyula. 30 kr.
- 147. Gozian Leo. Három ara egy koronára. Beszély. 20 kr.
- 148. Suonio. A hold regéi. Finnből ford. Vikár Béla. 20 kr.
- 149. Orosz beszélyek. Írták Puskin S., Gogoly M., Krylov I., Dosztojevskij T. és Turgenev. Ford. Csöpey László. 80 kr.
- 150. Fáy András. Érzélgés és világ folyása. 30 kr.
- 151. Lever Károly. Viharban. Regény. Ford. György Aladár. 60 kr.
- 152. Legouvé Ernő. Beatrix. Színmű. Ford. Felek József. 40 kr.
- 153. Csiky Gergely. Az első és második. Elbeszélés. 30 kr.
- 154. Malot Hector. Pompon. Regény. Francziából ford. Sz. E. 80 kr.
- 155. Bereczik Árpád. Az igmánai kispap. Népszínmű. 30 kr.
- 156. Kisfaludy Károly. A pártütők. Vigjáték 3 felvonásban. 20 kr.
- 157. Gyulai Pál. Szillegyi és Hajmási. Költői beszély. 20 kr.
- 158. Bernardin de Saint-Pierre. Pál és Virginia. 30 kr.
- 159. Kemény Zsigmond. Élet és irodalom. 30 kr.
- 160. Petőfi Sándor beszédei. 30 kr.
- 161. Le Sage. A sánta ördög. Ford. Varga Bálint. 60 kr.
- 162. Dugonics András följegyzései. 30 kr.
- 163. Gréville Henrik. Árulás. Regény. Ford. Huszár I. 80 kr.
- 164. Schiller. Wallenstein halála. Ford. Hegedűs I. 40 kr.
- 165. Balzac Honoré. Grandet Eugénia. Ford. Toldy László 60 kr.
- 166. Kölcsey Ferencz országgyűlési naplója. 1832—1833. 60 kr.
- 167. Csiky Gergely. Anna. Dráma egy felvonásban. 20 kr.
- 168. Klapp Mihály. Rosenkranz és Gildenstern. Vigj. négy felvonásban. Ford. Csiky Gergely. 30 kr.
- 169. Goldsmith Olivér. A wakefieldi pap. Ford. Acs Zsigm. 50 kr.
- 170. Petőfi Sándor. A helység kalapácsa. Hőskötemény. 20 kr.
- 171. A magyar emigratio mozgalmi 1859—1862. Kossuth emlékiratai nyomán. 30 kr.
- 172. Turgenev. Költemények prózában. Ford. Csöpey L. 30 kr.
- 173. Coppée Ferencz. Kisebb színművek. Ford. Csiky G. 20 kr.
- 174. Fáy András. A külföldiek. Vigjáték két felv. 20 kr.
- 175. Roscher Vilmos. A nemzetgazdaság a klasszikai korban. Ford. M. G. 20 kr.
- 176. Theuriet. A hableány. Beszély. Ford. Sz. E. 30 kr.
- 177. Gaskellé. Cranford. Regény. Ford. Belényesi Gábor. 60 kr.
- 178. Ebers György. Egy szó. Regény. Ford. Kacziány Géza. 80 kr.
- 179. Malot Hector. A szépség vonzereje. Ford. Sz. E. 80 kr.
- 180. Wieland. Abderiták. Ford. Farkas Albert. 1 frt.
- 181. Gyöngyösi I. Ének Thokoly és Zrínyi Ilona házasságáról. 30 kr.
- 182. About Edmond. A csonka-fülű ember. Regény. Ford. Fáy J. Béla. 50 kr.
- 183. Neményi Ambrus. A francia forradalom hírlapjai és hírlapírói. 30 kr.
- 184. Boileau A költészetről. Tankötemény 4 években. Ford. Erdélyi János. 30 kr.
- 185. Két házaspár. Vigjáték Picard után francziából ford. Csiky Gergely. 20 kr.
- 186. Dugonics András Kún László. Szomorú történet. Bevezetéssel Dr. Heinrich Gusztávtól 40 kr.
- 187. Turgenev Sz. Iván. Egy vadász iratai. Ford. Csöpey László. 1 frt 20 kr.
- 188. Theuriet A. Aurélie néni. Regény francziából. 60 kr.
- 189. Wislozki Henrik, dr. Az erdélyi cigány népköltészet. 20 kr.
- 190. Longfellow Henrik. Hiavata. Ford. Tamási Gyula. 40 kr.
- 191. Kazinczy Gábor. Emlékszűz Szemere Pál felett. 20 kr.
- 192. Moncrieff. A szegénylő. Vigjáték. Ford. Csiky Gergely. 20 kr.
- 193. Elliot György. A ravellei takács (Silas Marner). Regény. Ford. Kacziány Géza 60 kr.
- 194. Bereczik Árpád. Nézd meg az anyját. Vigjáték. 30 kr.
- 195. Concha Gyözö. A kilencvenes évek reformszemléi és elbzményei. Irodalomtörténeti vázlat. 40 kr.
- 196. Augier. A bűnök. Vigjáték. Ford. Perényi István. 30 kr.
- 197. Gervinus. Bevezetés a XIX. század történetébe. 50 kr.
- 198. Olasz költőkből. Ford. Radó Antal. 40 kr.
- 199. Cicero. Laelius a barátságáról. Ford. Nemethy G. 20 kr.
- 200. Goethe. Berlichingeni Gottfried. Ford. Balla M. 50 kr.
- 201. Pellco Sylvia. Börtönsim. Ford. Erdélyi Károly. 50 kr.
- 202. Taine Hippolit. az olasz művészet bölcselete. Ford. 20 kr.
- 203. Kádár Béla. 20 kr.
- 204. Hossval Selymes Péter. Az hírneves Tholdi Miklósnak története. Kiadja Szilárd Áron. 20 kr.
- 205. Gregorovius. Pápa sziromlélei. Ford. Hegedűs I. 30 kr.
- 206. Longfellow W. Henrik. Az arany legenda. Angol. ford. Jánosi Gusztáv. 40 kr.
- 207. Chateaubriand. René. Francziából ford. Bogdányi Laj. 20 kr.
- 208. Czuczor Gergely. Hősköteményei és meséi. II. kiadás. 30 kr.
- 209. Fáy András. A mátrai vadász. Vigj. 3 felvonásban. 20 kr.
- 210. Augier és Fouslier. A szegény arszalánok. Dráma öt felvonásban. Francziából fordította R. J. 30 kr.
- 211. Shakespeare. Sok zaj semmiért. Vigjáték 5 felvonásban. Angolból ford. Acs Zsigmond. 30 kr.
- 212. Constant Benjamin. Adolf. Egy ismeretlen irati köztalált történet. Francziából ford. és bevezetéssel ellátta Dr. Béni Moravcsik Gyula 30 kr.
- 213. Lévay József. Bozza Pál hagyományai. 30 kr.
- 214. Greguss Ágost. A balladáról. A Kisfaludy-Társaság által 1864-ben jutalmazott pályamű. Harmadik javított és bővített kiadás. 40 kr.
- 215. Planche Gusztáv. Művészek csarnoka. (Bábel, Michel Angelo, Leonardo da Vinci). Francziából ford. Szász K. 30 kr.
- 216. Tibullus Elegiák. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Csengeri János 30 kr.
- 217. Petrarca összes szerelmi szonettjei. Fordította és magyarázatokkal ellátta Radó Antal. 80 kr.
- 218. Szász Károly. Schiller. Élet- és jellemrajz. 30 kr.
- 219. Storm Tivadar. A kastélyban. Beszély. Németből ford. Balla Mihály. 20 kr.
- 220. Cornelle Péter. Cinna vagy Augustus kegyelme. Tragedia öt felvonásban. Francziából ford. Pajor István. 20 kr.
- 221. Csuczor Lyrál Költeményei. 40 kr.
- 222. Racine. Athalia. Tragedia öt felvonásban. Francziából fordította Csiky Gergely. 20 kr.
- 223. II. Fülöp. Prescott nyomán Szász Károly. 30 kr.
- 224. Schiller kisebb prózai irataiból. Aesthetikai értekezések. Németből fordította Zolner Béla. 30 kr.
- 225. William Brough. Flipper és Nobler. Vigjáték egy felvonásban. Angolból fordította Csiky Gergely. 20 kr.

38-DIK SZÁM. 1887. BUDAPEST, SZEPTEMBER 18. XXXIV. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és 1 egész évre 12 frt POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: 1 féltévre — 6 • Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG 1 egész évre 8 frt 1 féltévre — 4 • Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: 1 egész évre 6 frt 1 féltévre — 3 • Külföldi előfizetésekhöz a postaiag meghatározott viteldíj is csatolandó

A ZALA-UJVÁRI KASTÉLY.

SODÁLATOSAN változnak az idők! Régi poros okiratokban, krónikákban, de még magában a Corpus jurisban is van egy bizonyos passzus, melyet a mai kor gyermeke már alig ért s ha megérti, megeshóvalja fejét és sehogy sem tudja összeegyeztetni sem a világhírűvé vált magyar vendégszeretettel, sem azzal az igaz és őszinte hódolattal, melylyel a magyar ember fölkennt

királya személye iránt mindig viseltetett. E passzus egy akkor igen nagy vett privilégiumot tartalmazott, előkelő helyet foglalt el a kiváltságok között és akként szólt, hogy «X. város vagy Y. főúr — egy szóval azt, a ki a királyi kegy jótéteményeiben részesült — országjáró dolgában a királyt vagy kíséretét vendégül házába fogadni nem tartozik s ellátásuknak terhétől mentve van.»

számba, mint bármí más köztehetőt való tennesség. A mai korban, ha oly napi renden lennének a királyi donációk és szabadalomlevelek, mint akkoriban, nem tekintenek királyi kegynek azt, hogy ő felsége a magyar ember házáat elkerülni tartozzék, sőt azt hisszük, bármelyik város és bármely főúr, a ki abban a módban van, hogy méltóan fogadhassa vendégül királyát, szívesen adná oda valamely más privilégiumát azért a kegyért, hogy a király nála megszállni s néhány napig ott időzni tartozzék.

Az akkori idöket kell ismernünk, hogy megérthessük, miként mehetett még ez is olyan

A ZALA-UJVÁRI KASTÉLY. Fénykép után rajzolta Biczó Géza.

Látjuk ezt abból az örömből, abból a lelkesedéstől, melylyel ő felségét országjáró útjában most, bármerre fordul, lépten-nyomon fogadják, s abból a lázas izgatottságból, melylyel az előkészületek folynak, hogy őt hozzá és lojalitásukhoz méltóan fogadjassák s számára olyan otthon készítsenek, a melyben jól, igazán otthon találhassa magát.

Nyítráról, a hol a város által épített sátor-tábor parancsnoki pavillonjában a püspök és a vidék főbb emberei gondoskodtak a főhadiszállás berendezéséről, egyenesen Csáktornyára utazott a király, mely alkalommal a város ünnepi szint öltött, föllobogóztá magát, virágszöngybe és zöld lombdiszbe borult, mint valami völgyé nyét váró menyasszony. Pedig csak a fogadási szertartások és ünneppségek alatt időzött ott a király s azok végeztével a pályaházból egyenesen gróf Festetich Jenő közel eső zala-ujvári kastélyába kocszított, mely ez alkalomra teljesen elkészült a magas vendég elfogadására.

Zala-Ujvár egy igénytelen kis falu, Csáktornyától kissé keletre egy egy negyedórnyira fekszik s néhány száz, jobbára horvát lakót számlál. Nem rég még Pribiszlavcz volt a neve s csak újában keresztelték el mai magyar nevére. E csendes kis falu sem hitte volna még néhány héttel ez előtt, hogy oly nevezetességre jut s néhány napra a magyar királynak lesz otthona. Pedig lett volna jussa hinnie, mert van egy olyan nevezetessége, mely magában is jogosít arra, hogy országszerte megemlékezzenek felőle és van e nevezetességnek egy lelkes magyar ura, a ki, ha armálisában benne volna, most kitörését kérné annak a »privilegiumnak«, hogy a királyt vendégül fogadni nem tartozik.

E nevezetesség épen az említett kastély, mely a stájer Alpesek egyik végső keleti nyulványán, elragadó kies ponton fekszik. A Festetich grófok amaz ősi kastélyának helyén épült, melyet még az Altheim grófok emeltek s melyet e messze környék boldog emlékeztető főura, a nevezetes alkotásairól híres gróf Festetich György renovált. Jelenlegi ura, gróf Festetich Jenő az egész renaissance-stilben újra építtette, úgy hogy az mai napig az ország legszebb főúri kastélyainak egyike.

A kastély melynek rajzát ez alkalomból bemutatjuk, mindjárt a kis falu elején, az országúttól balra, gyönyörű virágszöngyök társját élénk izlésű pompájukat. A sutfogó fényerdőben az illatos lombok között egy kies üdülőhely ki-nál pihenést, távolabb pedig, de még mindig a fenyvesben, Bajcsavár híres kapitányának, Malikó-czynak szobra áll. A park berendezése olyan, hogy minden fordulatnál valami új látvány lepi meg és gyönyörködteti a szemet.

Maga a park közepén álló kastély a maga nemében a legszebbek egyike. Egy emeletes négyszögű épület, délkeleti sarkán gót modorú tornyonnyal. A kastélyt Flor bécsi műépítész terve szerint Tiefenbrunn, ugyancsak bécsi építész készítette, az imponáns és egyuttal megnyerő külsőnek teljesen megfelelő modorban és oly berendezéssel és kényelemmel, mely valóban királynak mondható.

A földszinten az említett torony aljából a dohányszobába érünk, mely ezuttal ő felsége itt léte alkalmából cercle-ek tartására lön berendezve. A drága keleti szöngyök, dagadó kerevetek, támlányok, antik vázák, majolikák és értékes régiségek, az egy rokokó kandalló valami középkori lovag termébe látszanak varázsolni a szemlélt. A dohányszobából a gróf kényelmes dolgozó-szobáján keresztül, mely ez úttal ő felsége főhadse-gede számára lett kijelölve, a tágas ebédlőbe jutunk, melyben az udvari ebédek tartattak. A

földszint egész többi része, valamint a magas scuterrain a szolgálattevő személyzet s a konyhák számára volt fönntartva.

Az emeleten az illatos virággyakra néző tágas nagy termet ő felsége dolgozó és elfogadó-szobájává rendezték be. A pazar pompával butorzott terem padozatát egész terjedelmében süppedő perzsa szöngy borítja, a terem kerek fülkéjében honnan a park virágszöngyeire és Csáktornyára nyílik kilátás, a király íróasztala volt elhelyezve. Az elfogadó-terem közvetlen szomszédjában volt ő felsége hálószobája, falán a csáktornyai vár mult századbeli hű képmásával, mely festményt még érdekesebbé teszi az, hogy a várortonyban szövevényes órágepezet mutatja az időt.

A szomszéd szobában, melyben a gazdag kézi könyvtár áll, s az emelet többi termében az udvari kíséret volt elhelyezve, míg a kastély melletti vendégszobákat az udvari hivatalok és tisztségek foglalták el.

A kastélytól nem nagy távolságra esett a hadgyakorlatok színtere, melyhez ez alkalomból ki-tűnő utat készítettek.

ZÚGOLÓDÁS.

Miért is élek e világon?

Hogy mindörökké rab legyek?

Hogy meghalvja, verítékekkel

Keressek száraz kenyeret?

Hogy füstös, falladt irodában

Ne lássak szép napot soha,

S ne boldogítson rét virága,

Tavaszi égnek mosolya?

Hogy engedelmes szolgaképen

Hurcoljam egyre az igát,

Hogy testem', lelke'm tönkre téve,

Bevárjam nyugton a halált?

Hogy a mi bennem örök-éltű,

Mind, mind elpazaroljam itt

S lemondjak az örök jövőről,

Jelennek hordván lánczait? . . .

Csitt, csitt, szegény, tőről le könnyed',

Még szemedből szívárgva foly,

Csak tűrj tovább is megadással,

Csak lankadj, hervadj, haldokolj!

PALÁGYI LAJOS.

GRÓF BATTHYÁNY LAJOS IFJUSÁGA.

(Vége.)

Gróf Batthyány Lajosnak a felsőbbsséghez benyújtott emlékirata még a következőket tartalmazta:

„Mivel ezredbeli bajtársaim, kik közül születés és vagyonra nézve legtöbb utánam áll, — hár om, de legalább is két jó lóval rendelkeznek, az én két lovam pedig még előljárom által is használhatatlannak nyilvánítottak, azt hittem, hogy jobb lovakra én is joggal számíthatok. Ugy akarták ugyan, hogy egy 70 forintos lovat küldenek utánam, de azt korábban még csak meg se néztem.

„Épen oly gyunosan válaszolt anyám akkor is, mikor arra kértem, hogy havidíjamat emelnél fel, mely, mióta tiszt vagyok, 100 forinból áll. És a megtagadást még jobban fáj az a modor, melylyel kérésem megtagadtatt.

„A közben nem zúnt meg, hogy az eddigi barátaimmal való társalgást akként tüntesse fel, mint a mely az én tisztességemre nézve nagyon ártalmas, s nyomatékosan sürgetett, hogy magammal hason-születésű ifjakkal társalkodjam; sőt annyira ment, hogy azzal fenyegetett, miszerint, ha kívánságom eleget nem teszek, írni fog Vicenzába az ezrednek s engedetlen-ségemért megbüntetésemet fogja kivánni.

„Hogy tehát anyám akaratának végre is eleget tegyek, s ez által ohajtásaim, teljesítésére őt is fogékonyabbá tegyem, legutóbbi bécsi tartózkodásom alatt előkelő ifjak társaságát kerestem fel, kik szívesen láttak maguk között.

„De ez is mind hiába volt. De már ekkor türelmem, melylyel egy ideig lehet ugyan vissza-

élni, teljesen elhagyott, s mivel új előkelő barátaim egyik-másik mulatságba magukkal hívtak, keserűségemben elköltöttem azt a kevés pénzt, mely birtokomban volt, s elfogadtam az egy idő óta mindig körülém ögyelgett haszonleső alkuszok ajánlatát, kikkel, úgy látszik, csupán esetlegesen ismerkedtem meg.

„Fellázított a gondolat, hogy anyám az atyai végrendelet intézkedéseinek törvényellenes akadályozásával törvényes jogaimban, s megillető jövedelmeimben annyira megrövidít, s hogy részvét és anyai szeretet nélkül győzelemittasan a nagyvilág veszedelmei közé lők ki.

„A benső felháborodás ezen állapotában ismét megjelentek a zsidók ajánlataikkal, s fíradhatatlanok voltak abban, hogy engem egy pénznyulvet veszélytelenségeről meggyőzzenek. Én beleegyeztem. De alighogy megtörtént, legnagyobb fájdalomra beláttam, hogy belekerültem a hálóba, melyet anyám már évek óta kivetett ellenem; s hogy most már kíméletlen hatalmába kerültem.

„Midőn nyughatatlanságom a legnagyobb fokra emelkedett, magamhoz kérttem Freibergert, felfedeztem neki mindent, a mi történt, és sürögősen kértem őt az általam kötött ügylet megsemmisítésére, még azon esetben is, ha ez némi veszteséggel volna összekötvé. És e derek férfiú itt is igaz, és buzgó barátának bizonyította magát!

„Anyám panaszainak lefolyása a Bécsben megtartott vizsgálatból sokkal világosabban fog Nagyméltóságod előtt állni, hogy sem azt itt nekem részletezni kellene.

„Mivel anyám volt az, ki ellenem először nyilvánosan vádlóként lépett fel, kötelességemnek tartottam, hogy magamat ez ügyben illetékes bírám előtt igazoljam.

„Végül alázatosan kérem Nagyméltóságodat, hogy ezen fontos s egész életemre kiható ügyben engemet elnézésére és kegyes pártfogására méltatni kegyeskedjék.

„Legmélyebb tisztelettel vagyok Nagyméltóságodnak

Tréviso, 1828, május 28-án.

legálázatosabb szolgálja

Gróf Batthyány Lajos,

m. k. cs. kir. alhadnagy.

Felesleges kommentálni e kiváló érdekességű iratot, de egy-két pontját a pusztá igazságosság kedvéért is nem akarom megjegyzés nélkül hagyni.

Csak a szerfelett való elkészeredés szólhat a grófból, mikor úgy tünteti fel édes anyját, mint a ki maga is óhajtott volna, hogy Lajos gróf a katonai pályára lépjen.

Hiszen maguk a gróf levelei is világosan azt tanúsítják, hogy a grófné huzamosabb ideig ellen-nezte fia tervét, s csak Nugent gróf, Batthyány Vince és a többi rokon befolyásának engedett.

A 100 forint havi díjat is Nugent tanácsára szállította le a grófné 60 forintra. Az igaz, hogy ez még messzebb esett a végrendeletileg megállapított havi 1000 forinttól, mint a 100 forint.

Ezen izgalmak után növelték az ifjú gróf keserűségét s tágíták az őr közte és anyja között azon hírek, melyeket az özvegy grófné adósságcsinálásairól és gazdálkodásáról hazulról bizalmas uton nyert.

A grófné ugyanis látván, hogy az ifjú gróf nagykorúságának ideje közelget, föl akarta használni a még hátralevő éveket, hogy a nagy grófi vagyonot a saját hasznára minél jobban kihasználhassa.

E ezébből adósságokat csinált, zálogba készült adni a grófi uradalmakat hosszabb időre s a tulajdonos fiatal grófra nézve terhes feltételek mellett. Az ikervári uradalomra és a hozzátartozó javakra nézve a szerződést 1828 szeptember havában a modenai herczeggel már-már meg is kötötte.

A jövedelmeket részint Bécsben, részint hosszabb utazások alatt élvezvén, fiától a végrendeletileg megállapított 12,000 forint évi díjat még mindig megvonta.

Ily körülmények között azután anyá és fiú között nyílt szakadás állott be. Elkészeredett harc-

támadt közöttük, melyben egyik fél sem kímélte a másikat.

Valóban elszomorító az ily küzdelem anyá és fiú között. De megtörtént s factum infectum fieri nequít.

A mint az ifjú gróf az özvegy grófné szándékairól tudomást vett, 1828 vége felé, folyamodást intézett legfelsőbb helyre, hogy javai az anyá kezelése alul elvonatván, a vármegye alispánjának vagy árvaválasztmányának kezelése alá rendeltessenek.

A kancellária leküldte e folyamodványt a vármegyéhez, s ez az ügy megvizsgálására egy bizottságot nevezett ki.

A mint erről Batthyány Lajos értesült, kérte a vármegyét, hogy addig is, míg a kiküldött bizottság jelentését beadná, tiltassék el az özvegy grófné attól, hogy az atyai vagyon adósságokkal megterhelhesse.

A vármegye e kérelemnek helyt adott. De ez csak olaj volt a tüzre.

A grófné szeget szeggel akarván megtorolni, s hivatkozván a Mayer és Stein-féle esetekre, arra kérte a kancelláriát, hogy fia ellen zárt rendeljen.

Az özvegynek ezen folyamodványát leküldték a vármegyére vizsgálat és jelentéstétel végett.

A vármegye a vizsgálatot elrendelte, s szük-ségesnek találta, hogy Lajos gróf személyes meghallgatás céljából ezredétől szabadságra bocsátassék.

Ez érdemben az 1828-ik év végén irt is az illető ezredparancsnoksághoz, de Batthyány, mert maga közvetlenül nem folyamodott, haza nem bocsátatott.

Ennek következtében Batthyány 1829. elején, szombathelyi jogi képviselője közvetítésével, a következő sorokkal fordult a vármegyéhez:

„Tekintetes nemes Vármegye!

Még a közelebbi mult november hónapi kis gyűlésben a tekintetes nemes vármegye azon kegyességgel lenni méltóztatott, hogy minden vagyonom s becsülemet nyilvános veszedelembé ejtve, e végett tett folyamodásomra 3 hónapi szabadsággal leendő hazabocsátásomat a felséges Cancelláriához tett felirással eszközölte.

Erre minő kegyes intézet érkezett, tudva vagyon; az tudniillik, hogy minékutána senkinek törvényes okokból az engedelem megtagadattani nem szokott, és én az ezred commandójánál, nova eféle engedelem-adások tartoznak, én magam kéresemet be nem adtam, ezen uton az engedelem meg nem adhattatik.

Mint hogy tehát magam ezen engedelemadást végett folyamodásomat megenni akarom és ennek megnyerésére a tekintetes nemes vármegyének mint fő gyámtyánának bizonylevele arról, hogy hazajövetelem szükséges, szükségesek volna:

Azért alázatosan könyörgök, hogy az előbbi kegyes végzésének következtetésében is azon bizonylevelet kiadni méltóztatasson, — de még azért is esedezem, hogy mivel a kondukt-listák csak hivatalos kérdésekre szoktak kiadni és édes anyám (fájdalommal kell ezen szót kimondanom) nemcsak vagyonomnak veszedelmét, hanem utolsó, a tekintetes küldöttségnek beadott nyilatkozatásában morális karakteremnek is a világ előtt megfeketítését vette ezéba, méltóztatasson a nemes ezred komandóját kondukt-listámnak megküldése végett megkérni, hogy anyámnak méltatlan vádjaira megfelelően és így sorsomnak elintézését tehessem.

A tekintetes nemes vármegyének

alázatos szolgálja

gróf Batthyány Lajos.

A vármegye ismételve átírt az ezredhez, honnan azonban 1829. márczius 2-ről ismét tagadó válasz érkezett.

Az ezred akkor volt Olaszországból Steierországba költözendő, s ezt az alkalmat az ezredparancsnokság olyannak tekinté, mikor a fiatal tiszt a szolgálatnak ezt az ágát is megtanulhatja.

Tudtul adá azonban, hogy ha Batthyány itt-hon léte mégis multhatatlanul szükséges volna, folyamodjék ez iránt az átköltözködés után.

Batthyány erkölcsi bizonyítványát azonban megküldötte. Mind az ezred levele, mind az erkölcsi bizonyítvány magyar nyelven érkezett meg, mi a vármegyén kellemes hangulatot keltett.

Ki ne volna kíváncsi ezen bizonyítványra, mely szóról-szóra így hangzik:

„Német-Ujvári, a Báro Frimont 9-ik Huszár Ezredben szolgáló alhadnagy, Gróf Batthyány Lajos, 29. Ezredes, holnaponként 100. f. C. pénz Zalogja van, jó és tartós egészségű, jó vig kedvű, de még egy kevésse könyelmű. Sok természeti talantuma van. A polgársággal tisztességes, az Ezredben szerény és kellemes magaviseletű. A szolgálásban szorgalmas és jó maga alkalmaztatásu. Nem igen különös jó gazda ugyan, s azért meg is intéződt, de úgy látszik, hogy az intések olta magát jobban hátra tartóztatja.

„A mint az Ezrednek felsőbb helyről értesére esett, Bécsben adósságokat tett volt, azért az Ezred Kormányá meg is intette; tulajdon vallomása szerint a mostoha kedvetlen körülmények kényszerítették az adósságtételre. Különben sem az előtt, sem most az Ezredben semmi adóssága tudva nintsen, sem valami afele panasz ide bé nem jelentődött.

Vicenza, Martius 2-án 1829.

Báro (olvashatatlan).

Ezredes kapitány.

Nem sok idő múlva azután Batthyány csak-ugyan szabadságot tartott, s azután nagyobb részt Bécsben időzött.

A vizsály anyá és fiú közt egyre folyt.

A megye végre az általa kiküldött bizottság jelentésének alapján 1829-ik évi november hó 16-án tartott közgyűlésében az özvegy ellen par-zárs és gondatlan gazdálkodás miatt a zárt elrendelte, de ugyanazt egyuttal az ifjú grófra is kiterjesztette, s intézkedésének helybenhagyása végett a kancelláriához jelentést tett.

Az udvari kancellária a zárt mint korait az özvegy panaszára feloldotta, s Batthyány Lajost igényeivel a per endes útjára utasította. Mind a mellett kívánatosnak találván, hogy a vizsály az egyenetlenkedő felek között barátságos uton intéztesék el, utasította a vármegyét, hogy a barátságos egyezséget kísértse meg; addig is azonban, míg az létre jönne, az özvegyet a javak minden megterhelésétől zárral való fenyegetés mellett tiltsa le.

A megye a kiegyezést 1830 elején meg is kísérelte, ámde az minden igyekezete mellett sikertelen maradt. Ekkor a király egy kancelláriai bizottságot küldött ki, melynek végre is sikerült az anyá és fiú közt fennállott vizsályt 1830 végén egyezség útján elsimitani.

Az egyezség szerint a jövedelmekből voltak törlesztendő az adósságok, fizetendő a kamatok, az uradalmi nyugdíjak, s a gróf nővére-nek kiházasítási illetménye. A mi fennmaradt, egyenlő arányban megosztandó volt anyá és fiú között.

Ezen egyezséget azután úgy módosították, hogy az említett terheket a gróf vállalván magára, s az évi középjövedelem megállapítván, enek fele része, s az elvállalt terhek arányában az ikervári, dobrai, és tótnorázi uradalmakat a gróf, a többit pedig az özvegy grófné vette át. Ez Batthyány Lajos ifjúságának története. S végig tekintvén ez ifjúságon, sejtjük-e ama férfiút, kit fényes ész, szeplőtelen jellem, lángoló hazaszeretet, higgadt kormányzói bölcsesség oly magas polczra emelt, honnan, mikor igaztalan sorsa alátaszítá, estében is oly magasztos nagy vala, hogy egy nemzet szívén ejtett fájó, soha nem gyógyuló sebet!

BALOGH GYULA.

KOLOZSVÁR.

A VÁROSHÁZA.

A régi fejedelmi város: »kincses» Kolozsvár utcáim elevenen sűrűg most az élet. Nem az a mindennapi zajgás, mely a maga megszokottságában napról-napra fölújul, sem az az élénk piaci élet, melynek vidám zsbájában kora reggeltől nyüzsgő a szorgalmas hóstáti nép, szapora nyelvvel kínálgatván lármás majorságot, friss zöld fuszujkát (paszulyt), pirosló murkot (sárga répát), s a piaci vásár fogyasztásra szánt sok más czikkét.

Nem az a szapora mozgás élénkíti most az utcákat, melyet egy sikerült pillanatnyi fólvétel után oly híven mutat be egyik képünk.

Ha az idegen széttekint a máskor esőndes város falai között: nyomban észre kell vennie, hogy itt valami nagy dolog készül. Egy-egy utca torkolatánál hatalmas lécz-vázák ágaskodnak, tele furó-faragó mesteremberrel; a melyik házban még kell és lehet, ott magak építő állványokon pemetél a meszelő kőmives, elsimogatván vakoló lapátjával az idő esorbáit. A járkáló minduntalan mereszkező gerendákon, cserepezők figyelmetző keresztein, felgarmadázott gránitkoczkákon bukácsol, s boldog az a fekete kabát, mely a bőven hulló méz- vagy festékesöppekből bár egy kis kostonót nem kapott emlékül.

A koci-közlekedés tévona bujkálás csupán a legtekervényesebb kerülőkön, mert a nagyobb utcák kopott kövezetét mindenféle száz munkás bontogatja s rakosgatja újra — s a szegény kiérdemesült fiakker-lovak öntudatlanul botorkálnak a rejtett s ma előttük ismeretlen utakon.

Az öreg város tetszeni vágyik, hát kendőzi magát, mert nagy és nemes vendéget vár nem-sokára.

Benn a hivatalos apparátus, a tanácskozási teremben a tervezgetés szokatlan munkájában izzad; — s ha jősz, ha mégysz, jó uram, nem hallasz más köszöntést, más istenhozzádot, más megszólítást, mint: »Jön a király!«

Hozza Isten! Egy szívvel-lelélekkel várja s köszönti majd jöttekor mindenki, — polgárai és vendégei a városnak egyaránt.

Mindenki vetélkedik abban, hogy a koronás királynak méltó fogadtatása legyen s hazájának második fővárosában otthon találja magát. Sok-szoros ünneppségekkel várják és fogják ünnepelni, bár mindenki érzi, hogy adós mégis csak a város marad, mert a királylátogatás maga lesz a legszebb ünnep.

Még egyszer — rövid három napra — fölvilán, fölújul hát a régi fejedelmi város hagyományos fénye. Utcáim, közterein föléled az a régi pompa és dícsőség, mely falai között hajdanta lakozott. Vendéglátó székhelye lesz a fejedelmének, kit az ország nagyjai őt megillető fényvel kísérenk és fogadnak.

Drága prémes menték, kucsmák, fényvesztett, idő homályosította ékszerük újra előkerülnek s a diész hajdankor dalális időit újból levarázsolják e falak közé, melyek bizony nagyon régen nem gyönyörködtek ilyesemben.

A napokban mult harminczöt éve, hogy első Ferenc József látogatásával első ízben megtisztult Kolozsvárt, de azóta nem látták egymást. Most üdvözlök még csak igaz szívből.

Az az idő sok mindent elsöpört, hogy helyébe újat teremtsen, a régi városban és a régi országban. Hát még ha a történelem lapjaira vetődik a szem: mi mindent kereshet hiába a mai Kolozsvárban a régiből!

Hova lettek a régi várfalak, melyek egy évtized előtt is még csodálatos épségben környezetek a várost két kerületben is, régi harcziás idők, villongó és ellenséges támadások hatalmas védbástyáiként? Szerzetes hordva mindenfelé, hatalmas modern középületek alapkövei lettek. Csak a vén Bethlenbástya buslakodik a Torda-utca szögletén, időbarnított falával, — őrizgetvén a cs. k. katonamondérokat.

És hol van maga a nyelv, mely eredetileg, — ha az elágazó hagyományoknak hinni lehet — a szász volt egész Kolozsvárt? Ma már magyar

ablakából háromszáz és egynehány évvel ezelőtt Báthori István, majd nemsokára Báthori Zsigmond kegyetlen szívvel nézték végig ellenfeleik s köztük nem egy igaz hazafi gyilkos lefejeztetését a nagy piaci verpadon. Most békésen dolgozgató aranyműves munkálkodik alant, s fenn az Apafi Mihály uram csodálatos szerkezetű boglyas kemencéje, melyen ő kigyelme sokszor elnézegette a neki sülő-fővő étkeket, szerényen dugog egymagában.

Bizony ama régi, dicsőségben és szomorúságban gazdag időknek kevés tanuját látja már meg a látogató király.

A főteri nagy plébánia-templom, a farkas-utcai református-templom, a ferencz-rendiek ódon egyháza az óvárban, a Mátyás király születés-háza ugyancsak ott, egy-két várfaltörmelék, a buslakodó Bethlen-bástya, a kolozs-monostori apátság dűledéke s néhány roskadozó régi épület: ennyi az egész, mi a régmúltból hirmondónak még itt maradt.

említjük föl, mi Kolozsvár valamennyi templomának közös sorsa, hogy ez e székesegyház is, mint a többi, rendre valamennyi hitfelekezet kezén átment. Katholikusoknak épült, a reformáció után lutheránusoké lett, s később, Dávid Ferenc alatt, az unitáriusok vették át s birták is békén, míg gr. Steinville főhadparancsnok erőszakkal el nem vette s ismét a katolikusoknak át nem adta.

A háromszor is leégett hatalmas székesegyház mellé ebben a században építettek új tornyot, melyet szívesen hasonlítanak a bécsi Szt.-István-tornyhoz — kicsinyben.

Igy, a 28 öl magas toronnyal oldalán, egyike a gót izlés legérdekesebb műemlékeinek, melyre mi kolozsváriak méltán büszkék lehetünk. Az ókorban szokásos templomkörnyező kastélyokból azonban megmaradt még az a hatást lerontó furcsaság, hogy a templom, mely szabadon a legmélyebb benyomást keltene, körül van véve apró és nagy házakkal. Rég idő óta foly a gyűjtés az épületek kisajátítására és lerombolására, s egyik oldalán egy sor putri már el is tűnt a föld színéről, — de hát a háborúhoz — meg a műemlékek föntartásához is három dolog kell: pénz, pénz és pénz... Mi, mai generáció, aligha

kik azóta a virágzó főtanodával együtt békeben bírták.

A hagyomány azt regéli, hogy fundamentomában még ma is léteznek a jezsuiták borzalmas kasza-tömlőce, s beszél még egy földalatti folyósóról is, mely e templomot hajdan a már szintén romba dőlt kolozsmonostori apátsággal kötötte volna össze, s hogy ezen át mentették volna meg nem egyszer a jézustársasági atyák kincseit s életüket a háborús időkben.

Igaz-e, vagy képzeldés-e ez: mai napig még egyiket sem bizonyították be hitelesen, s idő multával még kevésbé fogják.

Három szép templomát mutatják még be a mai szám képei. Kettő ezek közül az újabb idők alkotásai s így nem is kell nagyon mélyen belenyúlni a levéltárak poros aktái közé, hogy történetükről fölvilágosítást szerezhessünk. A tordautcai csinos külsejű kéttornyos templom, mely a kegyesrendieknek most már egyetemmel vált lyeumával szorosan össze van építve, még aránylag a régibb. A vallásos Mária Terézia jótékonyága segít elő építtetését s alapkövét 1718-ban Mártonffy György erdélyi püspök tette le. Ez ünnepélyen, valamint

aztán a magasból ledobtak, sértetlenül maradt az utca kövezetén. Az egyszerű kis üvegpothar azóta a konvent tagjai kegyelettel őrzik. Különös gondnal őriznek azonban a sekrestyében két gyönyörű régi kazulát, melyeket szakértők Mátyás korabeli becses ereklyéknek mondanak s melyek az országos kiállításon is nagy föltűnést keltenek.

Sokkal viszontagságtejtesebb múltra és időkre tekinthet vissza a szerény kinézésű óvári templom, mely ma már a ferenczrendiek gondozása alatt áll, a hozzákapcsolt konviktussal együtt. A maga nemében igazán ritkán lehet látni ilyen puritán egyszerűségű kath. templomot, a mely oly annyira ment volna kívül-belől minden fénytől.

A hozzácsatolt kis Loretto-kápolna, melyet a Kornis grófok kegyelelel épített, s melyet két egyszarvu rideg komolysággal őriz a bejáratnál, a maga sírboltszerűségével még hidegebb külsőt ad a kis templomnak. E kápolnában csakugyan sok, hajdanta nagy hivatal viselő erdélyi főúr aluszsa örök álmát a Thoroczkayak, Kornisok és Pettkiek nemzetségeből.

Egy nagybecsű foliánsból kibetűztem, hogy

igazi főúri palota, mely szintén új köntösbe öltözött a királylátogatásra, de egyéniségét le nem vetkezhetvén, egyenesen rávall a század elején épült főúri lakokra.

A Bánffy-ház ez, melyet jelenlegi tulajdonosnője, özv. br. Bánffy Albertné, hódolatteljes előzékenységgel ajánlott föl a felséges ur lakásaul. Könnyen érthető, hogy itt foly a leglázásabb csinosítási és javítási munka. Pedig ő felsége nem keresi a pompát. Számára csak hat szobát rendeznek be s azokat is csak a legszükségesebb butorokkal szerelik föl. Most dolgoznak a szobák berendezésén. A főúri ház termei, melyeknek most még egyedüli diszei a szépművi faragványokkal ékített tölgyfakerekes ablakok, dolgos kezek munkáját nyugodtan viselik el, a nagy megtiszteltetés előzetében.

Kívülről is bizonyos méltóságtejtelen benyomást tesz a Bánffy-palota, utczára kinyíló oszlopokon nyugvó erkélyével, csinos szobor díszítményeivel, a hogy képünk is mutatja. Földszintjén szép kávéház, s nagy üzletek teszik modernné a komoly, hallgatag palotát, mely pár napig az egész ország érdeklődésének lesz központja.

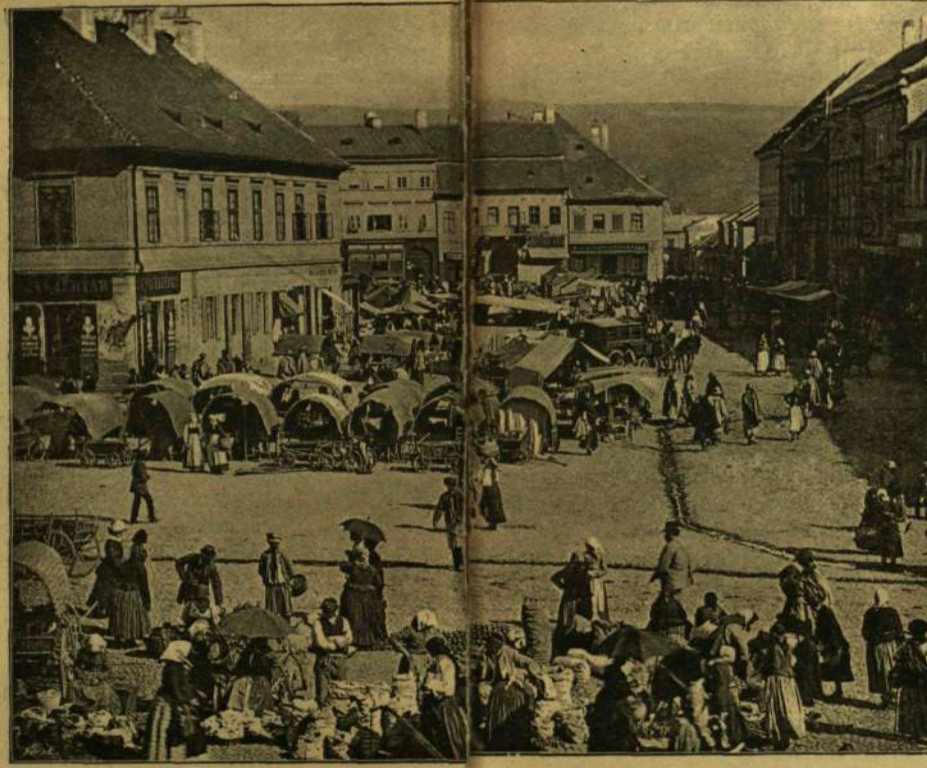
A főter közepén, a Bánffy-házból is látha-

Adler fényképe után.
A FERENCZRENDIEK EGYHÁZA AZ ÓVÁRBAN.

A KEGYESRENDIEK TORDA-UTCZAI TEMPLOMA.

A FÖTÉR VÁSÁR ALKALMÁVAL.

A BELKÖZÉP-UTCZAI MINORITA TEMPLOM.

Adler fényképe után.
A KÜLMAGYAR-UTCZAI REFORMÁTUS TEMPLOM.

KOLOZSVÁRI KÉPEK.

szó cseng mindenütt s csak a szükség szólaltatja meg a német beszédet.

És hol vannak ódon diszei a városnak; a hatalmas hid-kapu, a masszív magyar-kapu, melyeknek ívezetei alatt annyi hadverő népség járt ki s be hajdanta? Négyszáz éves dicsőség után áldozatul estek a mindent szabályozó modern «egyenészet»-nek, mely útjában meg a legérdekesebb műemlékeket is elsöpri.

A mi elmúlt, elesett, elporlott, annak helyébe ma már olyan épületeket, intézményeket emelt az újkori alkotás, a melyek a mai kor bekés harcziához elengedhetetlenek.

Ott a hatalmas állami és közművelődési intézetek egész csoportja: a vegytani intézet, melyről szakférfiak mondják, hogy a maga nemében, főképp berendezését tekintve, egész Európában ritkítja párját; emitt meg a nagy kiterjedésű pénzügyi, — erdészeti paloták; — továbbat az alig kész orvosi klinika, melyre a magyar tudományos világ büszkén tekint...

A főtéren pedig modern és csinos középületekkel néz farkas-szemmet az ódon Rása-ház, melynek

Aránylag talán még ez is sok — a városi tanács gondolata szerint.

Kiálto ellentétül aztán a régmúlt maradványaival díszes köz- és magánépületek, újabbkori templomok egész hosszú sora ékíti a lassan, de folyvást haladó várost. A kegyeletes hagyomány dédelgeti, a mi ódon, de a fejlődés vágya büszkén tekint arra, a mi modern és új.

A «Vasárnapi Ujság» a királylátogatás alkalmából egész képsorozatot mutat be a régi és az új Kolozsvárról. E képekhez adjunk egy kis hátteret — szavakban.

Pillantunk legelőbb is a főteri nagy templomra, melynek bejáratát tünteti föl képünk. A csinos ívezet alatt s az azt díszítő szobrok fölött eltekintve, a háttérben ott domborodik a hatalmas székesegyház egyik oldala. A szabályos góth ívezetű ablakok tarka üvegtábláiról lesikamlík a tekintet a masszív alkotmányra, mely immár közel ötszáz esztendeje áll ott. Alapkövét — a hagyomány szerint — 1392-ben tették le s nem egy magyar király istápolta bőkezű adományokkal.

A milyen régi, épen olyan gazdag a története is, de abból most csak azt az érdekes körülményt

érjük meg azt, hogy a gyönyörű egyházat a maga korlátlan nagyszerűségében csodálhassuk.

A templom belseje, építészeti szabályosságát nem tekintve, semmi különös följegyzésre méltót nem mutat, — ha csak azt nem említjük föl, hogy a déli mellékhajóban négy felé osztott pajzson áll Magyarország dombormívű címere, az északiban pedig Kolozsvár városáé.

Érdekeségben, építészeti szépségben s történelme változatoságában méltó párja e székesegyháznak a belfarkas-utcai református templom. Így, tornyavesztetten, igazán a régi puritán egyszerűség benyomását teszi a nézőre s önkénytelenül is régi visszaemlékezéseket kelt föl az emberben.

Fennállásának 400 esztendeje épen a múlt esztendőben töltte le s Mátyás király e temploma (mert ő építtette 1486-tól kezdve a minoriták részére) ma is sértetlenül fenn áll.

Óriási hajóját, mely temetetlen embert befogad, sehol sem támogatja egyetlen oszlop sem s hatalmas ívezetei a levegőben kulszolónak össze, a mit építések és régészek már sokszor megbámultak. Volt aztán jezsuiták s később a ferenczrendiek kezén is, kiknek szerete a szomszédos református kollégiumot lakta akkor, s Bethlen Gábor adta a reformátusoknak,

a fölszentelésen is hat évvel később a hírneves jezsuita: *Gyalogi* tartott a krónikák följegyzése szerint fényes szónoklatot, fölszentelvé az egyházat a szt. Háromság tiszteletére. A kegyes Mária Theresia két magyar és egy német hitiszónoki állomást szervezett az egyház számára, de azokat fia, József nemsokára eltörölte. A mi magát a templomot illeti, az belől nem mutat föl semmi különös érdekességet, ha csak, s oltárjún kívül, meg nem emlékezünk u. n. aranyos khórusairól, melyek hajdan, még most is láthatólag, aranyos cifrázatokkal voltak díszítve. A templom, mint valamennyi kolozsvári egyház, egyszer szintén leégett, még pedig 1798-ban s ekkor harangjai egyen kívül mind elolvadtak a rettenetes tüzből.

A minorita konvent belközép-utcai kisdied templomáról a történetek és hagyományok még kevesebb följegyezni valója van. 1768-ban épült, a mint a homlokzatára vésett kronostikon hálsán bizonyítja, Mária Theresia kegyes adományozásából. Azóta csendben szolgál az ajátos híveknek. Mikor a hetvenes évek közepén födelét újra bádogozták, s a kereszt föltételekor a tetőn az uralkodóházra áldomást ittak, az az érdekes epizód adta elő magát, hogy a kis üvegpothár, melyet a királyné jóvoltára üritettek s

VI. Károly adta a templomot e szerzetnek s előtte jóval a protestánsok használták.

A régi könyv följegyzti azt az eseményt is, hogy e szerzet tagjait 1556-ban, márcz. 24-én az általuk addig birt belfarkas-utcai templomból nagy vérgúzzal szűzték ki az «eretnekek», kik a gvardiánt: Mikola Balthazárt a templom ajtajában meg is gyilkolták.

A templomnak legérdekesebb része a hozzácsatolt konviktus, mely majdnem egészen üres, s celláit különféle raktáraknak használják, — sőt — horrendum dictu — a gyönyörű nagy ebédőt is, melynek ajtaja mesterien van stíluszerűleg egy köböl kifaragva s mely maga is a legszabályosabb góth stíl egyik reuke. Talán még sem való gabona-raktárnak?!

A külmagyar-utcai két águ református templomnak már igazán nincs története. Hiszen alapkövét csak 1829-ben tették le s bár 1852-ben fölszentelték, teljesen csak 1882-ben fejezték be. Tetszetős külseje daczára sokat panaszkodnak papjai rossz akusztikájá miatt.

Es evvel, ezt az egyházas körsétát befejezvé, tovább barangolhatunk az érdekes városban.

Mátyás király jól ismert szülőházát nem is említve, mindjárt szemünkbe ötlék a piacon egy

tólag, karsu, obeliszkszerű oszlop áll, mely latin felirattal Ferencz császár és Augustza császárné Kolozsvárt létének emlékeztetést örökíti meg. A néphagyomány még ma is azt rebesgeti, hogy talpazatában renetget pénz van elrejtve arra az esetre, ha a várost valami rettenetes csapás sújtaná; de a tény csak az, hogy az emléket egy Toppler nevű tekintélyes polgár, pusztá loyálitásból, a saját költségén emelteté a királyi pár átolgatásának emlékére 1819-ben. És szomorú, de érdekes tény az is, hogy ugyanez a polgár tökéletesen elszegényedve, inségben halt el. — ő, a ki csak ez oszlopra 40,000 forintot költött annak idején.

Sétáljunk fel még, a nyári színház előtt alhaladva, a regényes fekvésű fellegrvába, mely különösen távolról valóban lebilincselő háttere a városnak, eleven zöldjével s apró házaeszkáival. Ott megpihenve a csinos messzlátón, sokáig elgyönyörködhetünk a szép fekvésű városban.

Közvetlenül alattunk a sétatér zöld erdeje, vén fáival, melyek árnyában vidám közönség tolong, aztán húzódik a nagy város, kiterjedt városainak göszű egyenes utcáival, közepén a hatalmas góth templommal, melytől sugarasan ágazik ki hét utca minden irányban. Odább a régi református templom háromszögű eredeti

A FÖTÉRI PLÉBÁNIA-TEPLOM BEJÁRATA.

alakja ötlök szemünkbe, míg a múzeum-kert lankás hegyoldalában a vegytani és klinikai szép és terjedelmes épületek vonják magukra figyelmünket.

S az egész várost kertek, majorok zöld kerete szegélyezi, a távolban hegyek láncozolata, a gyalui havasok hóféhér tetői teszik festővé a kolozsvári völgyet, melyet a sebes Szamos szel ketté kanyarulatáival.

A távolban a vonat füttye hangzik föl. Nemsokára onnan jön a király!

Hozza Isten! Ifj. Szász Károly, tr.

HUNYADMEGYEI EMLÉKEIBŐL.

A legigazságosabb magyar király szülőhazája ünnepli a legalkotmányosabb magyar királyt. A Maros partján harsog az éljen-kiáltás, az aranytermő hegyektől visszaverődik, felkölti a hunyadi vár százados ekhóját, elhat egész a Retyezátig s a petrozsényi havasokig. Ünnepet ül az egész Hunyadmegye.

Rég volt, midőn e klasszikus föld királyok hazája vala. A dék *Deccebal* királyról, a hódító *Trajanról* sokat tudnak beszélni évezredek emlékei, nemsokára Várhelyen, a régi Sarmisegethusa és Ulpia Trajana romjai, de mindenütt szerte a megyében a római emlékek, muzeumokban, főurak kastélyai előtt, kertekben, sőt útszélei kerítésekben is. De ékebben, magyar szívhez szólóbban nem beszélhet semmi, mint Vajda-Hunyad vára, a mely szülte Hunyadmegye legnagyobb büszkeségét, Hunyadi Jánost, a legvittezebb magyart.

Valóban nem hiába hívják e megyét az ország legklasszikusabb vármegyéjének. Minden talpalatnyi földje csupa merő história. Elmelkedésre bőven nyújt anyagot királyi elmének is. S nem kételkedünk, hogy a hunyadmegyei derék magyarság — ez igazi határörök — meg fogják ragadni az alkalmat, hogy bemutassák szíkebb hazájuk múltját és jelenét a koronás királynak.

A hunyadmegyei történelmi társulat (élén a derék Kun Géza gróf, szorgalmas munkásaival, mint Súlyon-Fekete Ferenc, Téglás Gábor, Király Pál, Kún Róbert, Réthi Lajos, Mailand Oszkár, stb.) hű tolmácsa leand a vármegye múltjának. Az első nagyobb vasuti állomásnál, *Maros-Illyén* bizonyára megmutatták a legnagyobb erdélyi fejedelem szülővárosát, Bethlen Gáborét, a kinek örökében, az általa (1621) épített nagy udvar-ban lakik ő felsége. Egy állomással lebb, *Branyicskán* megjelenik a termékeny regényíró, Jósika Miklós szelleme. *Déváról*, és váráról, melynek építtetése a mondák ködös homályába vész, könyvet lehetne írni, története régiebb ezer évesnél. *Piskiről* eleget beszél a

szabadságharc története. Tovább a vasut mentében a vármegyétől a *Kenyérmező* bucsuztat el, a hol ujjában szép emlékkő hirdeti Báthori és Kinizsi diadalát. A vármegye közepén büszkélkedik *Vajda-Hunyad*. A déli havasok aljában a kies Hátszeg völgyét, a régi Heczkokszót végig szeli *Trajan útja* s Várhelyen át elvezet a Herkulesfürdő felé néző *Vaskapuba*, melynek örök hímvet szerzett a Hunyadi János fényes diadala.

A diéső múlt után a küzdelemteljes jelenről van mit jelenteni a magyar király előtt a megye hazafias tisztikarának s Hunyadmegye derék főnemeseinek, a kik itt igazán nemes hazafias missziót töltenek be.

Csak néhány hét előtt volt alkalom megismerni a szép vármegyét s hazafias örömmel s tisztelettel emlékezem vissza azokra, kik ott igazán a nemzet napszámosai.

A megye élén álló *Pogány György* főispán érdemekben megőszült férfiú, szelíd, barátságos, derült kedélyű, régi szabású magyar nemes, a kit osztatlan tisztelet környez megyszerte, párt- és nemzetiség-különbség nélkül. Szép kora dacára megőrizte testi-lelki ruganyosságát; pedig már fia, *Pogány Károly*, a vajda-hunyadi képviselő sem dicsékedhetik egészen sötét hajfűrtökkel. A vármegye vezérszelleme s hangadója különben a fáradhatatlan tevékenységű derék alispán, a fejedelmi ivadék, *Barcsay Kálmán*; mozgékony, élénk, szellemes, férfikora delén álló ur; családi tradícióit tekintve arisztokrata (a szó nemesebb értelmében), egyéni hajlamait nézve demokrata, a népszerűségig.

A megyei főurak Nestora gr. *Kun Kocsárd*, az E. M. K. E. tiszteletbeli elnöke, a szásvárosi Kun-tanoda bőkezű maecenása, az erdélyi főurak egyik legtisztelteméltóbb alakja, vállai 90 évi terhét hazája közművelődése érdekében könnyedén viselő. Méltó utódja lesz kiszemelt örököse, gr. *Kun Géza*, a ki nemsokára maga méltó vendége a magyar Parnassusnak, de egész iskolát teremtett *Déván*, régészekből és történetkutatókból, a kiknek hazai irodalmunk eddig is sokat köszönhet. Az ő munkásságokat a haza és nemzetiség érdekében hiven támogatják a többi hunyadi urak, a *Barcsay*, *Teleki*, *Jósika*, *Thoroiczky*, *Kendefy*, *Lónyay*, *Inkey*, *Fáy*, *Mara*, *Makrai* stb. családok ott lakó tagjai, karöltve a többi régi nemesi családok ivadékaival: mind megannyi sziget egy ellenséges néptenger közepette.

Déván és Hunyadmegyének e nyáron bőven kijutott az ünnepekből. Juliusban az ország történelmi társulat, augusztusban az írók és művészek látogatták meg. Mindkét társulat gazdag tapasztalattal s kellemes emlékekkel távozott. A történelmi társulatnak alkalmá volt megismerni újszólva az egész vármegyét. Ekkori élményeinkből fogok elmondani egyet-mást.

A mint Aradot elhagyja az utazó, nemsokára megérzi az erdélyi levegőt. A Maros partját szegélyező halmok már Erdélyre emlékeztetnek. A csinos kis *Lippa* város utunk mentében meg épen erdélyi fejedelemasszonyunk, *Zápolyáné Izabellának* volt egyideig rezidenciája, mikor a török Budáról kiszorítá. A határszélin, már regényes fekvésű *Sobors-ról* az írók kisütöttek, hogy ott egy *szobor síncs* (a mint azt a vasuton írt *Ütilapu*-jokban megörökítették).

Erdély határát *Zámmál* lépjük át (neve szláv eredetű s várat jelent); itt vár s beszáll hozzánk Hunyadmegye alispánja. A ki látta *Barcsay Ákos* fejedelem arcképét, felalálva vonásait a *Barcsay Kálmánéban*. *Déváig* a beszélgetés többnyire a nemzetiségi kérdés körül forog. Ott hallottam gr. *Szécsen Antal* ama megjegyzését, hogy az erdélyi szászok felismerése alkalmatlan, de nem veszélyes, azt a fegyelműt is, melyet arra fordítottunk, a veszedelmesebb oláh kérdésre kellene fordítani.

Déván a város nevében *Isekutz* Antal polgármester fogadta üdvözlő beszéddel a társulatot. A polgármester új eredetű nézve örmény, de ép oly derék magyar ember, mint minden örmény. Magyarságát jellemzi az a bonmot, melyet *Déván* hallottunk róla. A magyarokkal nem nagyon rokonszenvező magas katonai egyéniség járt *Déván*, s beszédközben megjegyezte, hogy 25

éve nem volt Erdélyben. «Es freut uns!» mondja rá a németül nem jól értő polgármester.

A társulat tisztikarát gr. *Kun Géza* hívta meg vendégeül *Maros-Nemetibe*. A *Dévától* egy órányira a Maros partján fekvő kies hely, a szép kastély, a remek park irodalmi emlékekben gazdag s most is valóságos muzeum. A parkot a közeli *Veezel* (Mitia) római castrumából kiastott emlékek ékesítik. A százados fák alatt sok kellemes órát töltött *Kazinczy Ferenc* és *Döbrentei Gábor*.

*Kazinczy*nak a közeli *Dédács* emlékkő is hirdeti ott mulatását. Ez is a gr. *Gyulayaké* volt, a kikhez kegyeletes barátság fűzte a nagy nyelvújítót. A park legvégű pontján, *Kazinczy* kedvenc helyén «a fekete színű vén szilas sűrű homályában» emelkedik az egyszerűségében oly sokat mondó emlékkő. Két szimbolikus jelvény áll rajta: *lant* és felette egy *pillangó*. Kérdőleg nézünk a kastély és park mostani tulajdonosára s úrnőjére (Fáy Béla, neje szül. Kun grófnő), kiknek vendégei valánk; az ő szivességekéből értettük meg a képrejtvényt. Itt időzött *Kazinczy* 1816 nyarán, mint öv. gr. *Gyulay Ferenc*nek vendége. A grófné (*Kacsányi Zsuzsa*) ifjúkori ideálja, s már-már jegyese volt a költőnek, midőn gr. *Gyulay Ferenc* (mint katonatiszt) *Zemplénbe* került századjával, megismerkedett ott a családdal s a leány szülei elsőbbséget adtak a főúri kérésnek a *Muzsák* fia felett. De a barátság megőrizték szívökben mindketten s midőn *Kazinczy* már öszülő hajjal az öveggyé lett grófné vendége volt, kegyeletes szívvel emlegették fel az ifjúság kedves emlékeit. Ennek a látogatásnak s az ott töltött «gyönyörű napok»-nak (mint *Kazinczy* Erdélyi Leveléiben írja) emléke a lantos és pillangós emlékkő.

Dédács szemben egy magánosan álló hegy látszik, úgy néz ki *Kazinczy* szerint «mint egy rosszul sült kenyér», a neve *Arany-hegy*: a fejedelmek idejében egy tábori országgyűlés helye. A népmonda azt beszéli, hogy három tündér egyike építette a hunyadi várat vasból, a másik a dévai várat köből, s a harmadik az *Arany-hegyen* az aranyvárát. De az aranyvár összeomlott maga alá temető építőjét. A hegy alatt van a kis *Arany* falu; vele szemben nem messzire *Tompa*. A két nagy költő neve századok óta él itt, nézve egymással falu alakjában farkasszemet.

*Dédács*hoz negyedóra a *piskii* vasuti állomás. Itt is, mint Hunyadmegye területén mindenütt, a Hunyadi-induló lélekemelő hangjai mellett robbog be vonatunk. A perronon sorfalat képez a piskii-lelepi iskola növendék-serege, katonás egyenruhában, zászlóval az élén. Ennek az ifjú hadseregnek Maecenása a piskii állomás derék főnöke, *Daruvári Paulé Iván*, a ki saját költségén ruházta fel az apró legényeket. A magyarság úgye nagyon sokat köszön neki.

Hasonló lélekemelő látványban gyönyörködünk *Vajda-Hunyadon* is. Azt a hatást, melyet a hunyadi remek lovagvár minden magyar emberre tesz, leírni meg sem kísérem. Én nem először láttam, de betelni soha sem tudnék látásával. A gyönyörzetet teljessé az tette, midőn a vár udvarán, a helybeli leányiskola növendékei gyermekded ajkairól felhangzott a Szózat, utána a *Hymnus* s *Petőfi* Nemzeti dala. Tisztelet az olyan magyar hazafiaknak, mint a piskii állomásfőnök s az olyan tanítóknak, mint a vajda-hunyadi, a kik ily magyar iskolákat teremtenek az idegen nemzetiségek közepette.

Sokat lehetne még írni Hunyadmegyről, ha terünk engedné. Utunk elvezetett *Hátszegre*, a hasonnevű vidék fővároskájába. *Orabia-Boldogfalván* megéztük a római kövekből épült rég plomtot, a *Kendefy* grófok kastélyát, hol a trónörökös lakott volt retyezáti zergovadászatai közben. Átmentünk *Farkadonon*, hol a *Lónyay* kastély feljárója mind római istenek és istennők szobraival van ékesítve — kiszurt szemekkel és letördelt orrokkal (az 1848—49-ki itteni «római» vandalizmus óta). A *demsusi* templom hasonmása a boldogfalvának, ez is bizonyára a várhegyi római kövekből épült, egy természetes sziklatömbre támaszkodva.

Általában ezen a vidéken a feliratos és más faragott kövek uton-utfélen láthatók s mind a közeli *Váraljáról* került elő, a melynél gazdagabb régészeti kincsébánya nincs hazánk területén. A kastrum nyomai tisztán követhetők kertekben, mezőkön; a fürdők egy részét feltárta *Téglás Gábor*, a templomok helyeit és az istenségek szobrai kikutatta *Király Pál*, az amphitheatrum belsejében meg «töröküzüt»

termeszt a «római» (a ki 4000 frtért akarja adni a területet), nemsokára feltárul talán ez is.

A római pénzeket oláh paraszt gyerkőcök árulgatják. Egyik udvaron meg a malac is római kőedényből szücsölte ebédjét, míg *Téglás Gábor* fel nem zavarta szakszerű élvezetéből — lefogalván a kézi örlo-mozsart a dévai muzeumnak. A múlt emlékei után gyönyörködtünk a természet bájában. Szébb pontja kevés van szép Erdélyországnak, mint *Malomrz* vidéke s *Kölc-vára*, szemben a fenséges etyezattal, a hová gr. *Teleki György* ur vitt *Ri* bennünket természetimádásra, vendégszerető közép nálizci kastélyából, kétszeres élvezet olyan kellemes társaságban, mint a derék gróf uré, a kímél kedélyesebb ember alig van Hunyadmegyében.

Hátszeg vidék klasszikus földjéről a modern kor nagyszerű alkotását, a petrozsényi köszénbányákat néztük meg, a hol néhány év alatt 8000 lelket számláló város-telep épült a havasok közötti magas fensíkon. Átsetáltunk a vadregényes *Szurdok-zorason* a rohanó *Zsil* s meredek sziklafalak között *Kis-Olahországba*, majd hogy még egyszer együttvéve lássuk az egész tündérvilágot, felbágtunk a *Bárvány* (Páring) havas tetéjére, a honnan a szem ellát *Olahországba* az *Al-Dunáig*, északra a *körösbányai* hegyekig, s maga alatt látja az egész Hunyadmegyét, *Retyezást* is.

Valóban szébb országrész kevés van e szép hazában, mint Hunyadmegye; csak egyet kívánunk még, hogy megérjen: legyen egészen magyarrá!

SZÁDEZCKY LAJOS.

A HARANG.

(Folytatás.)

A halál- vagy lélekharang használatára a legrégibb időkig vissza lehet menni és annak nyomait megtalálni. A haladó a hívők imájának azon különös hangja által szerencsés halált, boldog véget és túlvilági jót akar magának biztosítani. A harang szomorú hangja azt hirdeti tehát, hogy egy keresztény testvér haladok, vonaglik, a végső percek el, vagy talán már épen öröklétre szenderült s az igazak álmát aluszsza.

Meghuzzák aztán a gyász-harangokat a temetés nagyobb ünnepélyességére. Milyen szépen mondja *Petőfi*:

Jaj, be bús ez a harangzó!
Neked harangoznak
Kedves, hervadt rózsaszála
Tizenöt tavaszunk?

Vagy a mint *Schiller* mondja:

A toronyba
Tompa hang,
Mélyen kong a
Sír-harang.
Gyász-tüési komoran kísérik
Földi vándort, vég-után, a sírig.

Igazi humanus célja van a Szent-Bernát-hegyen lakó barátok harangjának, a melyik erős hívóvart alkalmával megszólal s figyelmezteti az esetleg eltévedt utazókat a vendégszerető házhoz vezető útra.

Az örömtől hirdető harangzásokról sem hallgathatunk itt; megfeszítő ünnepi harangzó üdvözi a fejedelmeknek a birodalom városáiba való bevontatását. A harangoknak ez a használata is igen régi.

Es még egy harangról kell megemlékeznünk, a melyiknek hangját csak ritkán lehet hallani s bár soha meg ne szólalna! Ha ez szól, akkor egy szegény bűnösnek kesereg, midőn nehéz és utolsó útján a bitófához vándorog megtörve, magába szállva és a jószágok Istennek fohászkodva. Ez a bűnösök harangja. Ez *Müller W*-nek «*Der Glockenguss zu Breslau*» című költeményére emlékeztet bennünket. Egy híres harangöntő épen az öntéshez akar fogni; de egy pillanatra eltávozik, hogy egy hajókával erőt merítsen az öntéshez s inasára bizza a tűzre való felügyeletet; megmondja neki, hogy a halál fia, ha az öntőpest csapjához mer nyulni. Azonban az inas nem állhat ellen a kísértésnek s a megolvadt harangfém a mintába tódul. A gyerek rémségesen megijed és mesteréhez szalad hibáját bevallandó. Ez pedig kétségbeesett dühében kést dőf a fiu szívébe s félőrülten rohan az öntőpesthez. És a harang minden hiba nélkül kerül elő a mintából. Ekkor maga jelentkezik a törvényszéknél s halálra ítélik. Megtörve, utolsó kegként azt kéri, hogy ezt a harangot huzzák meg, ha a vesztőhelyre megy. S a mester, midőn a harangok e királyának, az általa öntött *Magdalena*-harang-

nak hangját meghallja, fejét megadva nyújtja a hóhérnak.

Eddig a harangot az egyház szolgálatában láttuk; lett legyen az isteni tiszteletré vagy erkölcsi czélokra használva; mert a fejedelem ünnepélyes bevonulásakor való harangozás is homagiumnak tekinthető, a melylyel az a vallás világi védőjének áldoz; a mint az egyháznak elg oka van a nép győzelmet megünnepleni és a győzedelmes hazatérő sereget élető éljenkiáltásokba harangzugást vegyíteni.

Azonban a templomtornyok harangjai a fentebb eszményi czélokon kívül gyakran anyagi, profán czélokra is használtatnak. Így például, ha a harang óraütésre is szolgál, gyakran kérések, ha tudni akarják, mily későn van, hogy «hányat ütött a harang?» *Petőfi* is kezdte verseit a harangra való ily értelmű vonatkozással. Például:

A toronyban delet harangoznak,
A fejem tetejére sűt a nap.

A harang különben a magyar köznépek a napon kívül egyedüli irányadója; midőn a nap, hold és csillagok nem láthatók, a bizonyos órákban meg-megszólaló harang az útbaigazítója. Nem csak imára hívja őt, hanem a déli harangzó az ebédre, az esteli «takarodó» a lefekvésre s a vidéki városban és faluban azon túl már minden nyugodt s feltűnő, ha valaki még bolyong, mint *Petőfi* egyik versét kezdi:

Rég elhúzták az esteli
Harangot,
Ki az, a ki mostan is még
Barangol?

De a munkára is hív a harang, ha a «bolygó», a hajnali harangot elhúzták.

Egy másik, ma már túlhaladott álláspont azon balhiedelemből származik, még most is — felvilágosodott körunk szegényére — meglevő eljárás, hogy zivatarkor alkalmával harangoztak és harangoznak. A harang megszólalásának eredetileg a zivatar elhárításáért való imára kellett volna a hívőket hívni; azonban ezt a czélt elfeledték s azt hitték, hogy a harang kongásával a zivatart elhajtják. Ezért van sok régi harangon ez a fólrás, a mit *Schiller* is mottóul választott «*Harang*» című költeményéhez: «*Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango*». A sváb közmondás is, hogy: «*Katharina und Susein treiben die Wetter über den Rhein*» («*A Katharina* és *Susein* harang a zivatart átűzik a *Rajná*»), ezt igazolja. Az pedig nem mutat keresztény felebaráti szeretetre, hogy saját házukról és mezőnkről a szomszéd fejére akarjuk háritani a veszedelmet. A nép pedig így fogja fel a dolgot. Tornán van például egy, a diszitmények és minuskulák idomából itélve 15-ik századbeli mély hangu harang, mely iránt a nép különös kegyelettel viseltetik s mint égháboru és egész biztos előzőjét nagyban tiszteli. (Myskovszky Viktor, «*Archeol. Közlm.*» 1871.) A tudomány egyáltalában nem ismer semmiféle indokot arra nézve, hogy a hangzás, a levegő rezgése, mely a harangozás által létrejön, a zivatartelbők képződésére vagy irányára befolyással volna és így a harangzások a zivatart vagy jégverés pusztításai ellen oltalmazza. Mint-hogy pedig tudjuk azt, hogy a villám a magas tárgyakba és különösen a tornyokba könnyen belesapthad, — világos, hogy az a ki zivatart alkalmával a toronyba megy harangozni, nagy veszélynek lehet kitéve.

Ugy látszik, hogy a hajózás szolgálatában oly fontos szerepet játszó világító tornyok berendezésére is a harang adta az első eszmét. A bellrock-i sziklán, *Skócezia* keleti tengerpartján, a barátok egy harangtornyot építettek és mindig harangoztak, hogy a hajósokat az ár által elfedett sziklarepedésektől megóvják. Különböző német világító tornyokban még most is használják a messzehangzó harangzást a jelző fény mellett.

Kétségbeesett, a gyenge idegzetűekre elajítólag hatóan kong a torony harangja, ha tüzet jelez. Sokan voltak már kis városokban és falvakban ily tűzvésznek tanui, midőn *Schiller* szerint

Ment, menekszik, futva — minden!
Éj világok nappal — szíben.

Az emberek elvesztik a fejüket, a mentő intézetek munkájukban fel vannak tartóztatva, a zündelyes és nádas fedeleke, a telt estírók bő tápláló anyagot nyújtanak a felbőszült és felszabdult elemnek. És a tűzjelző harang további veszt sejtőleg bug bele a zürzavarba és lármába, míg

vége a lángok a templomot és tornyot nyaldossák, maga a harang is leszakad és elmúl. A harangozók azt szokták mondani, hogy a harangok ily esetben, mielőtt örökre elmúlnának, csodálatosan megható, panaszos hangokat adnak.

De még más elvadult elemnek is segédkezett nyújt a harang akarata ellenére és legtöbbszörre áldás nélkül, tudniillik a lázadásnak, a szent jogában megsértett népeknek.

Jaj, hogyha tüzanyag halomra
Gyúl a nagy város talaján!
A nép, széttört láncazn tiporva,
Irtózatón segít magán.
A harang kötélt dühöngve
Rángatja a vad lázadás,
S mely béke-hangra volt csak öntve:
Most hangja vészo jel-adás.

Már 1004-ben így hívták össze *Wischehrad* harangjai a polgárokat, hogy *Prága* városát megtámadják. V-ik *Károly* *Gentben* a lázadás elnyomása után azon harang megsemmisítését kívánta, a melyik a lázadókat a támadásra bátorította. Az 1572. augusztus 24-én kezdődött borzasztó párisi vérszóra is egy harang adta meg a jelt, oly harang, a mely előbb kora reggel még isteni tiszteletré hivatott s most öldöklésre és vérengzésre kellett bátorítani.

A «*borharang*» (Franciaországban már 1291-ben) a koresmárosoknak a rendőri órát jelezte. Angolországban a naponkénti esteli harangozás azt jelentette, hogy a világosságot és tüzet ki kell oltani, az éjjeli tűzveszélynek elejét vevendő. Ily figyelmeztetés még ma is hangzik jelenkint a szépei városokban s más vidékeken is a toronyból. A Hanza-városok (német szövetséges városok) törvénye szerint, ha valamely kereskedő fizetéképtelenné vált és megbukott, a «szegényharangot» huzzák meg.

A hangművészet és zene is igyekezett felhasználni a harangokat saját céljaira. Láttuk fentebb már azt, hogy a harangöntő bizonyos hangot adhat a harangnak. Ha több harangot a zenészeti skála szerint állítanak össze, akkor azoknak szabatos ütése által dallamot lehet előállítani, játszani. Ilyen kísérleteket először a kolostorokban tettek; de régebben vándorló, a művészetben jártas társaságok is játszottak egyes tornyokban, a melyekben összhangzó harangok voltak. Oly mechanikai szerkezetnek a feltalálása, a mely az emberi kezét helyettesítette, Németalföld érdeme, a hol 1487-ben szerkeztek be az első harangjátékok. A mechanikai rendezet vagy bilentyűzethez hasonló volt, a melyen a gyakorlott harangművész mint a zongorán játszott, vagy óramű vagy villamgép által volt hajtva. Hollandiában van a legtöbb harangjáték s e harangjátékok vagy megelőzik az óraütést, vagy azután következnek. Bármily meglepők és kellemesek is e harangjátékok az idegenre nézve, mégis unalmasak és idegesítőek, ha azokat minden órában hallanunk kell. Hires harangjáték-készítő volt a 17-ik században *Lotharingiában* *Hermony* *Ferenc*, a kitől *Zütpenben* 1645 óta van egy 26 harangból álló játék, mely harangok közül a legnagyobb 40 mászás. Az utrechti *Jakab*-templom tornyában, az amsterdami tőzsdecarnokban, *Belgiumban* *Brüssel*, *Löwen* és *Brügge* városában, *Németország* több városában, *Prágában*, *Danzigban* vannak harangjátékok. Hazánkban is voltak ilyenek, de azok most legnagyobb részt elromoltak és mellőzöttek.

A harangjátékokhoz hasonlók a harmonika üvegharangjai s némileg azok a csengők és pergők, a melyeket nálunk a lovak, ökrök stb. nyakába akasztanak, melyeknél csak igen ritkán található fel az összhangzatos dallam. Ide tartoznak a csengős-bongós és csörgős szerszámok, a melyeket különösen számkészésnél használnak; ezeknek egyszersmind gyakorlati czéljuk is van, mert a gyalogos járó-kelőköt figyelmeztetik, a szánya különben minden nagyobb zaj nélkül sikamolna tovább a havon. Itt kell megemlékeznünk arról a harangjátékról is, a mely régebben a török katonazenénél a dobosokat szokta kísérni.

(Végo köv.) RÁCZ SÁNDOR.

EGYVELEG.

* *Beethoven* hamvai. A nagy zeneköltő hült hamvai az egyik régi bécsi temetőben nyugsznak, a honnan mostanában a porladó csontokat föl kell szedni s átvenni egy új temetőbe. Ez alkalommal új, pompás síremléket is állítanak a szonáták és szinfo-

Veress Ferencz fényképe után.

MÁTYS KIRÁLY SZÜLETÉSI HÁZA KOLOZSVÁRT.

niák örök életű mesterének sirja fölé. Mint most Bécsből írják, az exhumálás s a siremlék leleplezése nem mint eleinte tervezve volt, most októberben, hanem csak a jövő év májusában fog végbemenni.

* **Rettenetes hőség** uralkodott a jelen nyárban az Egyesült-Államokban. Júnisban azonban egyáltalán sok esőzés volt. Tizenöt év óta nem volt egy hónapban sem oly nagy az átlagos meleg, mint júliusban. Filadelfiában s a keleti partokon a forróság sok betegséget idézett elő, különösen a gyermekekénél.

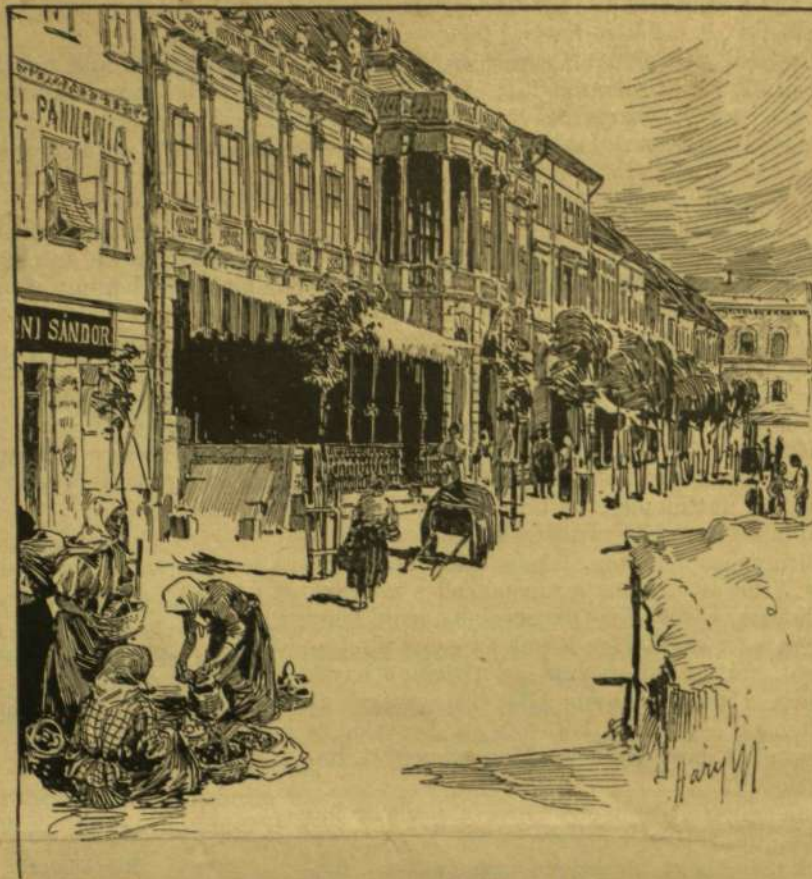
* **A tigris nagyobb és erősebb állat az orosz-lánál.** Leginkább áll az indiai tigrisről, mely a macska-fajok legkiválóbb állata. A tigris átlagos hossza 9—12 láb, de itt a 15 láb hosszúságra sem nagy ritkaság s akadtak 18 láb hosszúságúra is, míg a legnagyobb oroszlan, melyet eddig megmértek, 13 láb hosszú volt s a kinőtt áfrikai himoroszlány átlag 10 láb hosszú s vállmagassága 3 láb 8 hüvelyk. Az orosz-lány ereje az első testtagoknál 69,9, a hátsóknál 65,9 százalékot tesz a tigris erejéhez képest. Ot ember alig képes egy erős oroszlanyn lefogni, de a tigris fogására kilenc ember szükséges.

* **Hamisított képek.** Levin Tivadar karlsruhei tanár és híres műkritikus közelebb kimutatta, hogy a frankfurti Nadel-féle tekintélyes képtárban levő

141 németalföldi kép közül nem kevesebb mint 61 hamisított, vagy legalább aláírásuk és jelzésük hamis.

* **A szárazföldi táviró-huzalok hossza** most, feltalálásuk 50-ik évfordulóján, 900,000 kilométer s a sodronyoké 1.540,000. Ez utóbbi hosszúság oly nagy, hogy vele harmincznyolcszor körül lehetne keríteni a földet s elegendő volna, hogy belőle két teljes táviró-vonalat készítsenek, mely a földet a holddal összekösse. A jelenleg létező táviró-oszlopok száma meghaladja már a 14 milliót.

* **Gőzerő a tengeren.** Öt-hat évvel ezelőtt még rendkívüli volt az oly gőzhajó, melynek 5000 lóereje volt, ma 10—15,000 lóerejű gőzösök járnak a tengeren óránként 19—22 tengeri mérföldet hagyva hátra, sőt a hadi gőzösöknél még nagyobb gépeket is használnak. A két óriási olasz gőzös közül a Re Umberto 19,500, a Sicilia 22,800 lóerővel bír. Ez utóbbin 90 gőzgéphenger van, melyek egyesítve 7 méter átmérőjű hengert tennének, tehát 37 négyzetméter felü-

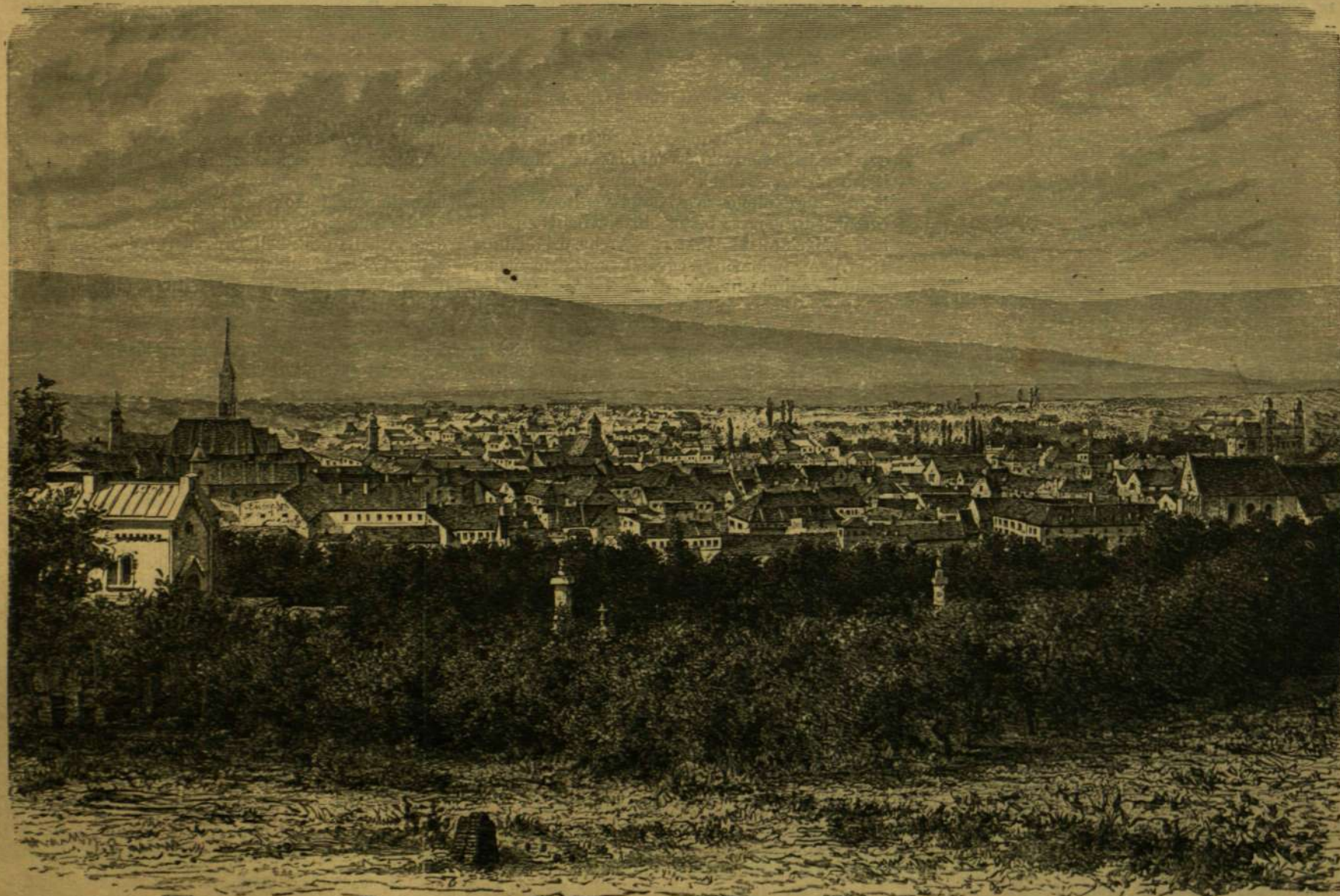

Császár fényképe után rajz. Hány Gyula.

A BÁNFFY-HÁZ KOLOZSVÁRT, A KIRÁLY LAKÁSA SZEPT. 22. ÉS 23-KÁN.

letet, melyre a 10 légköri erővel nyomuló gőz közel 4 millió kilogrammnyi toló erőt gyakorol. A gőzerő alkalmazásának a fokozása főképp az által lett lehetővé, hogy most a gőzgépek tökéletesebb szerkezeténél fogva egy lóerőre óránként 0,7 kilogramm szén elegendő, csaknem egy harmada annak, a mi előbb szükséges volt.

* **Két és fél millió patkány van körülbelül Párisban** egy egészségügyi hivatalnok számítása szerint. A múlt évben a vágóhidakon s piacokon 1.720,000 darabot öldöstek meg.

KOLOZSVÁR. — VERESS FERENCZ FÉNYKÉPE UTÁN.

A CSÁKTORNyai RÉGI VÁR.

CSÁKTORNYA.

A haza és király iránti hűség mintaképének, a Zrinyiek nemzetségének ősi széke az, a hol közelebb a hadgyakorlatok alatt, a király megfordult. Emlékezteté-e valaki, hogy itt, a ma már csak dűledékeiben álló várkastély volt az, a hol a szigetvári hős unokája, Zrinyi a költő élt, őrt állva a betörő oszmán ellen hősi kardjával, s diadalmasan védve Európa keleti kapuját, a nyugalom örömeiben pedig áldozva a muzsáknak olyan áldozattal, a minőt kevés nemzet hősei tudtak bemutatni azon az oltáron...

Bedekovics pálosrendű szerzetes 1752-ben egy könyvet adott ki latin nyelven sz. Jeromosról, a ki Muraköz szülőtte vala. E könyvében megemlékezik Csáktornyról is s azt írja, hogy már a rómaiak idejében is fennállt, a mikor Aquama volt a neve, a mint ezt Larius és Schöngelb munkái is bizonyítják. Ez elnevezés mellett azöl Csáktornya fekvése is, mert két víz között fekvő-vén, megillette a vizes, mocsáros hely neve.

Valószínűnek tartják, hogy itt az időben praefektura volt. Erre mutat a csáktornyai vár falába beillesztett s most is látható sírkő, melyet a hagyomány szerint akkor találtak meg, a midőn Zrinyi Miklós a vár alapjait ásatta. A kővön a következő felírás olvasható:

P. ANTONIUS CLA. FAVORIS L. F. AN. XXV. CLAUDIA T. F. DACUMENA AN. XXXV. PAVEN- CIA ERES FACI CURA.

s egy szerzetes 1750-ben a következőleg magyarázta meg: Publius Antonius, Claudii Favoris Lucii Filius, Anno 25. Claudia Titi filia Dacumena Anno 45. Favencia heres faciundum curavit.

Ugyancsak a hagyomány szerint a vár mai helyén egy magas és széles torony állt több emelettel, mely sáncokkal és vízzel volt ellátva.

IV. Béla király 1266-ban Muraköz urát, Csák Dömötört Szlavonia bánjává tette s Timonius Rumanius veledése szerint ez volt az, a ki a csáktornyai várat a római alapokon fölépíttette. Utóbb Lacz István Erdély vajdája, majd a Czilleyek, aztán az Ernuszt de Hampe grófok voltak a vár birtokosai, a kik a vár mellé valószínűleg más lakásokat is építettek.

1554-ben Zrinyi Miklós lón Muraköz ura s ő a várat rangjához és nagy méltóságához méltó módon építtette ujja, több esinos helyiségre osztotta föl, lerombolt régi tornyát újra fölemeltette s az egész várat sáncokkal és falakkal vette körül, különösen az egyik kapunál állítva egy hatalmas védfalat, a mely csak két hidon volt megközelíthető.

Ugyanekkor nagyszerű fegyvertárt is rendezett be itten, a melyet mindennemű fegyverrel ellátott. Ekkor élte virágkorát a vár, mely oly nevezetes volt abban az időben, hogy Grass Fr. Magyarországról irt művében azt mondja róla: Kifűnik a csáktornyai vár, mely sem élelemben, sem a kutyákat (értsd: pogányokat) visszatartó vízben nem szűkülökdi.

Zrinyi Miklós a vár főkapuja fölé emelt nagyszerű tornyot 1562-ben bádoggal fedette s órával látta el. Tollius Jakab barátjához Witzén Miklósához irt egyik levelében, melynek egy töredéke fennmaradt Ausonius jegyzeteiben, a következőleg írja le a vár azonkori állapotát:

«A csáktornyai vár igen fényes és téres, a törökök ellen nagyszerű sáncokkal van körülvéve s majdnem az egész várat víz veszi körül. Az egyik része, a mely a város felé néz, erős véd-falal bír. Csodálkozom, hogy a sok vad nép ostromlása előtt az épület fennmaradhatott. A vár bejárata előtt török fegyverek vannak kiagatva; ezen fegyverek többnyire arannyal és ezüsttel

yannak kivéve és drágakövekkel díszítve. A bejárás felett látható egy vérral befeccskendezett zászló, a mely a törököktől vétetett el. A várbán gazdag könyvtár is van, a melyben a következő nevezetesebb műveket láttam: «Nagy Sándor aranyba és érbebe kötve, továbbá Vitellius, Ovidius, Horatius, Pescennius s a t. műveit. A könyvtárban láthatók híres királyok és férfiak arczképei. Ugyanott megmutatták nekem még Luther Márton és felesége arczképeit is. Megnéztem a grófi kertet is, a melynek szépségét szóval kifejezni nem lehet. Következethettségére, ha Alcinous kertjét magad elé képezed.»

A várnak az az alakja Zrinyi Péter, János és Ádám alatt is megmaradt, drága műtárgyai közül azonban sokat tulajdonított el a fiskus, melyek aztán Bécsbe szállítottak.

A vár később, a kuruczháboruk idején némileg szenvedett, régi fényét azonban még egyideig teljesen nem veszítette el.

Később, mint Bedekovics mondja Natale Solmanatran a vár minden ékeségétől megfosztatott, de mint erősség továbbra is fontartatott. A «nagy palota», mely az udvari nép, s a «kis palota», melyben a Zrinyi család élték, a könyvtár, az auctuarium, a fegyvertár, a termek hosszu sora a katonák és családok lakásaiavá lettek, a kert elpusztult, a drága török fegyverek eltűntek, az uri kastély kaszárnyává lett.

Midőn 1720-ba Muraköz gróf Althan Mihály Jánosnak s nejeének, Pygnatelli-Belriguardo Marianna hercegnőnek adományoztatott, ezek Csáktornyát választák uradalmuk székhelyeül, kijávitását elrendelték, a várat két emeletre építették, uradalmi lakásokkal vették körül a helyiségeket, annyira kicsinosították, hogy királyok befogadására is méltónak ismertették.

Különösen a vár előcsarnokának falán volt egy nevezetes fresko-kép, mely allegóriai alakban Eugén svavojai herceget, Bellonát (állítólag magát a szépségéről nagyhírű Marianna hercegnőt) és III. Károly királyt tüntette föl, a mint a francziák és gonosz szellemek elleni harcokban győzedelmeskednek.

A vár szépségét nagyban emelték a szép és széles lépcsők, melyek a felső emeletre vezettek s kemény kőből készültek. A belső kapu fölött álló torony leromboltatott s előbbi alakjában, az órával együtt a külső kapu fölé állítatott.

Szóval az egész ismét uri kastélyvá alakult, négyzet alakú, magas termekkel építve s a Zrinyi-, Althan- és Pygnatelli-czimerekkel díszítve.

A kastély ez új alakban nemcsak a család kényelmének felelt meg, s adott lakhelyet az uradalmi tisztégnak, hanem alkalmassá lett egy sereg vendég befogadására is, központjává válván ez által az egész vidékek. A küldisznek megfelelt a belső felszerelés is, gazdag butorzatával, képeivel, falfestményeivel, pazar fényű oratoriumával. Csak a kert maradt elhanyagolva, s a külső köfalak, a négy szeglet-bástya nem javítottak rendszeresen: úgyis megszűnt már erőd lenni. Azonban a hang, a szellem, mely benne uralkodott, már nem volt magyar, az uradalmi birtokosok kezdettek ritkábban látogatni, s az elhanyagoltság nyoma mind láthatóbbá lett. Végre képei, műkincsei, butorai eltűntek, a Zrinyi-név varázsa engedett a hasznosság elvének, bástyái és köfalai nagy részét lebontották, hogy — köveiből ezukorgyárt emeljenek. Alig egy-kettő maradt meg a bástyákból, s alig fele a köfalaknak. A belső négyzetű épület — a Zrinyi-Althan palota — egy része gyárhelyiséggé változott, más részében hivatalok helyeztetek el, a megmaradt bástyák és kazamaták börtönökké alakultak.

Csak egy pár czimer, egy régi felirat: (Benedica Domine Domum istam et omnes habitantes in eo 1569) a Zrinyi- s a Pignatelli-kápolnák romjai, sz. Jeromos porlepte képe, egy pár csücsüves ablak s ez sem egészen tiszta gothi stílusban, Malikóczynak 1603-ból való s másunnan ide hozott most pedig a zala-újvári parkban látható féldombornú siremléke — mind az, mi régi kastélyt hirdeti. Egy terem, egy szoba nincs fentartva a birtokosnak — egy család kép nincs az ösök közül. Az I. Zrinyi Miklósnak, a szigeti hősnök kitűnő képe s másik két arczkép, mely Pignatelli Mariannának gyönyörű vonásait és

EJUB KHÁN, AZ APOGHÁN TRÓNKÖVETELŐ.

férjtel ábrázolják, s ma szintén a zalaújvári ízlés-terjes kastélyi család képei közt őriztetnek, valószínűleg innen kerültek oda.

AZ EXETERI SZÍNHÁZ PUSZTULÁSA.

Néhány évvel ezelőtt, midőn a bécsi Ringszínház pusztulása az egész művelt világban oly nagy rémületet okozott, az angol lapok büszkén hivatkoztak arra, hogy az Egyesült-országek színház látogatói között 53 év óta egyetlen egy sem vesztette el életét ily katasztrófa következtében. S valóban Anglia e tekintetben mintegy kivételnek látszott. Színházegészek — fájdalom — ott is napirenden vannak, csak a legutóbbi időkben fordult elő a dublini és northamptoni színházak pusztulása, de a katasztrófák emberélet nem igényeltek, összesen az oltás alatt halt meg vagy nyert súlyosabb sebet néhány egyén.

A párisi víg opera ez év május 25-én bekövetkezett katasztrófája után azonban Angliából érkezett egy új nagy szerencsétlenség híre. Szept. 5-én az exeteri királyi színház égett le, s az egész kétszáz ember halálát okozta. Ez a színház egészen új épület volt. A volt exeteri színház 1885 elején égett le, de szerencsére emberélet vesztése nélkül; a jelenlegi a múlt évben építette Phipps, a legismertebb színház építő s csak 1886. okt. 13-án nyitott meg. Az épület a város két nagy utcájának (Longbrook street és New Nogth Road) összeszögelésénél nyílt helyen és igen előnyösen készült s az újabb intézkedések által követelt tűzrendőri szabályoknak is megfelelt.

A tűz este 10 óra után 10 percetelőt ki a színpadon. Elliott Gilbert színtársulata ekkor premiért mutatott meg, Sims népies drámáját „The Romany Bye”. Mintegy 800 ember volt a színházban, köztök 191 a karzaton, s legkevesebben a páholyokban s erkélyeken. A színpadon csak egy színész volt, Motillion, ki magán-jelenetét adta elő, midőn egy függöny hullott le csaknem egyenesen rá. Mind a színész, mind a közönség teljesen véletlennek tartották ezt s meg nevettek is az eseten. Csaknem egyidejűleg azonban a felhangzott a tűzjelzés, s erre végtelen nagy zavar támadt. A páholyok és erkélyek közönsége igen könnyen és baj nélkül menekülhetett ki. Földszinten már nagyobb volt a tolongás s többen megsérültek, de nagyobb baj itt sem történt. Egyedül a felsőbb emeleteken levők forogtak veszélyben, bár, mint utólag kintünk, ezek nagy része is fejevesztésének lett áldozata. Midőn az öt láb széles s karfiával ellátott folyosón lerontottak, egy fordulónál féldöntött a jegyszedő kis fabódéját, s ez lezuhanya a lépcsőn, elzárta az utat. Néhányan ablakon át menekültek, de sokan valószínűleg a folyosón rekedtek s mintegy huszan a sző szoros értelmében megégették. Magok a színészek szerencsésen jártak. Buckstone rendező a tűz kiütése után elzárta a vasajtót, mely a baloldali páholyfolyosóra vezetett, minthogy a lángok már a folyosó felé terjedtek, s azt ajánlotta a színészeknek, hogy a színpad másik oldalán levő ajtón át meneküljenek, a mi csakugyan sikerült is. A zenészeknek nehezebb dolguk volt, mert nekik a színpad alatt hosszabb uton kellett menekülniök, de ez is sikerült s a színház alkalmazottjai közül tisztán csak két kulisszatoló veszett el, kinek a lángok valószínűleg mindjárt a tűz kitérősekor megkaptak, úgy, hogy annyi idejük se volt, hogy a színpadra juthassanak.

Az egész okát még most sem tudják, valószínű, hogy a gázláng kapott valamely könnyű szövethez. Tűzoltók és rendőrök hirtelen igen nagy számmal jelentek meg, víz is volt elég, a tűzoltóság minden oldalról hozzáférhetett a színházhoz, de a tűz oly gyorsan terjedt, hogy oltásra alig lehetett gondolni. A megmentetteket a közelfekvő London-fogadó udvarára vitték, s mindazokat, a kiknél csak némi remény mutatkozott, hogy életben tarthatók, kórházakba szállították.

Mindenzen aránylag kedvező viszonyok között is, közel 200-an vesztették el életüket a tűzben, jelölük annak, hogy a színházegészeknél s más nagy veszedelmeknél a legnagyobb szerencsétlenséget mindenkor a közrémület okozza, s ezen bajt ellen nem lehet semmi óvintézkedést felalálni. Százhatvanhat holttestet felismertek s 20-at temettek el egészen vagy egyes testrészeikben, kiknek személyazonossága nem volt megállapítható. A tűzvesztés áldozatai családjainak részére

legelőször Northcote, Exeter parlamenti képviselője, adott ezer forintot, s már a következő nap közadakozásból 4000 forint gyűlt össze.

EJUB KHAN, AZ AFGHÁN TRÓNKÖVETELŐ.

Évek óta elfogadott s általában elterjedt politikai nézet, hogy a világ leghatalmasabb nemzetei közül kettő: az oroszok és angolok Közép-Ázsiában fogják megvívni azt a nagy harcot, mely talán nem a legvégrezöb, de mindenesetre a legfontosabb harc lesz azok között, melyeket megértünk. Mióta Oroszország kiépítette az óriási középázsiai vasutat, s birodalma szelétől Indiát, az angol világhuralom szemefényét, már csak egy ország, Afghanistan, választja el: a nagy háború kitérését is mindközlebből várják, s még apró események is, ha ezzel összeköttetésben állanak, lázas izgatottságot keltenek el a politikai világban. S ez események sorozatában már régóta nem volt oly jelentékeny, mint az afghán trónkövetelő, Ejub khán megszökése Persziából. Napról-napra egymással ellemndonó vagy egészen bizonytalan hírvirátok érkeznek hozzánk ez eseményről, s a politikai világ lázas figyelemmel kíséri e szőkevény herceg lépteit, annak fordulatától várva a békét vagy háborút nemcsak Afghanistanban, de egész Kelet-Ázsiában is. A közérdeklődésnek megfelelően közülük most e nevezetessé vált férfi arcoképet, elmondva egyet-mást, a miből szereplésének fontossága megérthető.

Ejub khán Sir Ali, az elhunyt afghán emir fia s Jakub khán fivere. Midőn ez több említett khán 1879-ben a trónról az angolok által letaszított, Ejub határozottan mint az angolok ellensége lépett fel s harcába vegyült az angolok által emírré tett unokatestvérével, Abdurrahmannal. Háborúja kezdetben sikert mutatott. 1880 július 27-én Maivandnál megverte Burton angol tábornokot s ugyanezen évben elfoglalta Kandahart is; de Roberts tábornok, ki Kabulból vonult ki ellene, szept. 1-én Mazránál nagydiadalt vívott ki fölötte, s Ejub, serege romjaival Afghanistan éjszaktanyuját részébe, Heratba vonult. Egy évig még fentartotta itt magát, de az alatt Abdurrahman uralkodását megszilárdította s Ejubnak menekülnie kellett. A szomszéd Perzsiába menekült.

Hat éván át élt itt az afghán trónkövetelő, félig-meddig mint az angolok foglya, mivel a persa sah az angol kormánytól rendes evdját kapott, hogy felügyeljen rá. Ez idő alatt azonban Ejub folyvást élénk összeköttetésben állott az afghán ellenzékkel, melynek tagjai közül sokan látogatták meg, nem különben a turkesztáni orosz hatóságokkal. Most már talán elérkezettnek látta az időt, hogy nyíltan is fellépjen s ezért aug. 14-én nagy titokban elhagyta Teheránt s az afghán határra utazott. Az angolok 100,000 forintot tűztek ki fejére; de a perszák csak 21-én kezdték meg üldözését s így Ejub eljuthatott Heratba. Egyelőre ugyan a forradalom Abdurrahman ellen meg nincs annyira előkészítve, hogy a trónkövetelő gyors sikert vívhatott volna ki; de nem lehetetlen, hogy az orosz, kinek tudtával s beleegyezésével történt a szőkes is, segítségére kelj, s ez esetben a háború nem a két unokatestvér, hanem Anglia és Oroszország között fejlik ki. Nem esoda tehát, ha ezt az eseményt minden politikus oly fontosnak tekinti.

AZ ARANY LEGREGIBB BányászataróL.

Még tudós körökben is annyira beleélték magukat a skandináv régészek által forgalomba hozott hármias művelődési kor emlegetésébe, hogy a legutóbb, Palsky Ferencz nemzeti muzeumi igazgató által, specialiter saját leleteink szem előtt tartásával megállapított rézkorszak érvényesülése is időbe és nehézségbe kerül. Pedig, a mint részletesebb kutatások alá veszi az ősrégészet az ókori népek ipartermékeit, történelmi adatait, rendre megdőlnek a pusztá feltevésekre alapított tételek, s mind bizonyosabbá válik, hogy India felől, hova Worsae, pusztán az ónérezben gazdag Malakka közelsége miatt, a bronzipar székhelyét kijelöli: csak nagy későre s épen nyugatról jutott annak ismeretéhez. Az újabb időben Schliemann által Hissarlik romjain, a költői Trojaén hely foganasított ásatás is nyomós bizonyítékokat hozott e hármias elmélet ellen napfényre, a mennyiben a «homei

város» (=leégett város) alatt eltemetett ókori rétegekben is arany ékszerreke akad. Ha több ásvány-földtani ovatossággal, sőt khemiai elemzésekkel foly tovább a vizsgálat: nem is szorul többé e tan ingatag volta erős bizonyításra. De mert ezen a téren régészet és nyelvtudomány, geologia és khemia volnának hivatva a történelemmel kezét fogva összhangzólag feszegetni a megkövesedett nézetek szőletbástyait, nincs mit csodálkoznunk azon, hogy a czél felé, ez ellentétes uton és irányban dolgozó munkások, nem egyidejűleg érkeznek s a mit metallurgiai geologiai alapon az egyik bebizonyítottnak nyilvánít, arról a másik hallani se akar. Nincs egyeb tehát, mint hogy kiki saját eszközeivel fogjon szerény munkához, s magunkról szólva, hogy épen nálunk az archeologusok kérgének kölcsön a természetbuvárok fegyverkészletéből s megfordítva a föld életének kutatói ne restelljék az archeologus ásoját is időnként kézbe ragadni.

Jó magam is, erre a határmegyére sodortattam magam, hol az archeologusoknak és természet tudósoknak egyaránt szűza ize szerint munkálni nem egészen könnyű dolog; de a honnan azért mind a két határba egyszerre áttekintve természetsszerűleg más meg más oldalról tűnnek elé a leletek, mint ha csupán az egyik, vagy másik horizontra szorítkozni valaki. Így a fémek korszakát se találjuk egy bizonyos tisztas távolságban az u. n. *kőkorszak* után. Feltűnő fénye, nagy sulya által igen régi időkben magára vonta már az arany az emberi nem figyelmét s könnyű megmunkálhatóságánál fogva a hiúság kielegítésére használták kezdetül fogya. Plinius ugyan *átkos ásvány*nak nevezi, a mennyiben az emberi bírvágy és kapzsiság élesztőjét látja benne. De kérdése kell tennünk, vajjon nem épen ez indulatok szolgálatát-e a társasélet első rugóit s ezek nélkül ki tudja meddig maradnak elszigetelve az ókori népek egymástól? A görög hősegekben szereplő *aranygyapju, hűsperidák* almája, mind ezt jelképezik s utóbbi épen Hispaniában, a Guadalquivir völgyén kerestük, hol az iberek legügyesebb törzse, a torretani már a phoeniciák előtt bányászkodott. Az argonauták hadjárataról tisztába van hozva hogy éjszakon úzott aranyomosai vállalatot kell alatta értenünk. Az aranykeresés és feldolgozás közben szerzett technikai ügyesség, gyakorlat képesíté az emberiséget nagyobb vállalatokra s nem egészen hihetlen, hogy helyenként a folyók görölyeibe vegyült vasat vagy a vassal társult rezet is ily módon tanulták megismerni. Egyiptomban legalább határozott körkort nem különböztetett meg senki, jöllehet bizonyos vallási tendenciákra, pld. a hullák bebalzamosására, a zsigerek kiirtására még historiai korban is *kőszerszámok* valának rendelve. Csakhogy ugyanezek mellett ismét a legregibb időkől kezdve *arany és rézeszközök* is használtak, sőt a Bőck által Kr. e. 5702-re, Lepsius számításai szerint pedig 3892-re helyezett Menes nevi hatalmas uralkodó harmadik utóda építtet az *első piramisokat*: ezek szerkezete és előállításá egyenesen a vas használatára utal bennünket. Diodor után a hatodik uralkodó neve is tudva van s ez: *Myb-mpes, vaskedvelőt* jelentett s Gizeh piramisának falkein a sarló használatát is meg van örökítve. Historiai adatok szerint az egyiptomiak a legelső aranyat a folyók kavicsából, homokjából mosták a sinai fészaliget mellett s a bisorimi sivatagban. Osirisnek tulajdoníták az arany felfedezését s Nubia ellen az első hódító hadjáratot is e miatt indították. Nubia épen annyit jelent mint *aranyország*. Az idevaló bányák művelési módját a *beni hassani* sirok s IV. Thotmes sírja tüntetik fel, mint Rossellini közli. A nubiai aranybányászat a negyedik dynastiától van historialag igazolva.

II. Ramses idejéből egész szabályszerű akna- és tárnamenetekből álló bányarajz maradt a turini muzeum egyik papyrusán reánk. Ennek eredeti helyét Burton kapitány 1877-ben a Vörös-tenger keleti partján az akabai öbölben vélte feltalálni. Egyébként III. Ramses alatt is tudtak az akabai aranybányászaról, mint azt a Londonba szállított «Cleopatra tíje» felirati vonatkozása tanúsítja s ugyanon Ramses idejében egész hajónyi réztermeket szállítottak az egyiptomiak maguknak.

Köztudomás szerint a Kr. e. 200-ban Egyiptomban utazott *Agatharchides* után *Diodor* az akkori bányaművelésről oly leírását adott, melyet az ó-kor aranybányászatának megítélésénél legkimerítőbb forrásként szoktak használni; de a

pyramisos falkein az aranyomosás miveletét, az olvasztást, lemezt s a forraszcsovel való eljárást is megtaláljuk, mint arról Champollion, vagy Lepsius atlasaiból bárki meggyőződhetik. Az egyiptomiak pénz gyarántigen régi időkben felhasználhatták az aranyat, mert náluk *pézt* és *arany* ép úgy synorun fogalomként szerepelt, mint később Ny.-Ázsiában az ezüst és pénz. De az arany vagy a belőle alakított pénz értéke a hajdankorban mindenesetre a csere kereskedelem tárgyai, a barnok után állapított meg, mert a pyramisosk ide vonatkozó *falkein is kos, tulok-fejek alakjában találjuk meg a nehezéket.*

E mellett az aranyművészet is hihetetlen régi múlttal bír az egyiptomiáknál. III. Ramses sírjában igen finom mívű arany kosárkák fölönfüggőre akadtak s a XII-ik dynastia sírjaiból művészi karpereczek, fölönfüggők kerültek napvilágra. Mindez szükségessé tév a *forraszcso* használatát, mit a falkepek csakugyan fel is tüntetnek, még pedig virág, levél, állatdiszítésű aranyvasakkal együtt. Ep oly ügyesek valának az aranyozásban, melyet *lemezburkolatként* alkalmaztak fém alapra, de fára, kőre, papírra is. Kedves lazur kőfaragványokat találjuk sokszor a gearchionyosra, mint azt a berlini muzeumnak *ateuchusa sacerja* is tanúsítja.

Az ezüstöt később ismerték meg s *fehér arany* néven elismerték. Hieroglyphicus jele is aranytálához hasonló, csakhogy jobbra három s felette egy kis kör látható. Minthogy Egyiptom nem rendelkezik ezüstbányákkal, a két nemes fém közt kezdetben értékkülönbség alig vala. Különbözött ez is karikába, huzal, sodrony vagy lemezek alakjában, sokszor meg épen pitykék gyanánt hozták forgalomba.

E nagy vonásokban összefoglalt vázlat oly korra vezet vissza az aranyismeretet, midőn európaszerte a történelem előtti kor lehetett elérjedve. Keleten a művelődési phasisok gyorsabban változtatták egymást s ott a réz is hihetetlen nagy időkre terjed vissza. Így II. Ramses szobra alatt 14 lábnyi mélységből ástak ki egy rézlemez, s 1837-ben a Cheops piramisának lebontása közben egy kozcaktámból ügyességgel egy vasdarab jött napfényre, mely mint a vas használatának legelső bizonyítéka, a londoni muzeumban előkelő helyet foglal el.

Mindezzel csak jelezni kívántuk ama nehézségeket, melyek a fémek történetében a kutató elé hárulnak. Azt is észrevehetjük pár adatból, hogy a fémek szerepe sokkal nagyobb kört igényel, mint a mekkorát a régészek többsége idáig részükre juttatott.

TEGLÁS GÁBOR.

A KIVÁNDORLÁSI SZÉDELGÉS.

Mind nagyobb számmal vándorolnak — fájdalom! — hazánkfiak is az éjszakamerikai Egyesült-államokba. Az sem titok, hogy az ily kivándorlók igen jelentékeny része lelketlen üzerek és család áldozata. Nem is csoda. A sásák és mezei egerek vándorlását mindenkor egész sereg rablómadár kíséri, az ivásról visszatérő halakból százezreket fognak el ellenség; igen természetes, hogy a nagyobb részt tudatlan, sőt együgyű kivándorlók tömege is egész sereg éllelmes amerikai embernek ad alkalmat, hogy a különben elismerésre méltó bugóságú new-yorki rendőrség érteségét kijátszva, felhasználja ezeknek tudatlanságát. Különösen 1881 óta, midőn a kivándorlás oly nagy méréket öltött, hogy naponként 10—20,000 ember érkezett New-Yorkba, az ily család is rendszeros üzleteket kezdenek csinálni s a kirándulási szédelgés ma már számos embernek rendes kenyérkeresete.

A leggyakoribb üzlet a koremasárosoké, ügyzőkőke s pénzváltóké, kik annyira felhasználják a kivándorlók zömének együgyűségét, hogy vannak egyszerű pinczerek, kik az ily szerzett pénzből palotákat építenek s családjukat a legelőkelőbb fürdőkbe küldhetik. Kísé merészebb, de rendszeres sikerül az oly ügyzők eljárása, kik az angol nyelvben nem jártas vagy épen olvasni sem tudó bevándorlóknak hamis vasuti- és gőzhajó-jegyeket adnak, s fegyházból kiszabadult egyéneknek ügyvédül kiadás segítségével nem létező birtokokat árulnak, stb.

Van a csalásnak egy külön neme is, melyet pár szóval kell ismertetnünk.

A kikötő közelében egész sereg apró «pénzváltó bank» létezik, a melyekbe «runner»-nek nevezett ügynökök csalják be az együgyű bevándorlókat. A pénzváltás alkalmával rendszeres szóba kerül az is, hogy ily sok pénzt vinni messze

nyugatra mily veszélyes, hogy mennyi sok a angolra és zsebmetsző. A jóakaró bankár ekkor azt tanácsolja az illetőknek, hogy tegyék pénzüket egy derekukra kethető övbe s csak annyit tartsanak maguknál, a mennyi az utazásra mulhatatlan szükséges. Mutatnak neki egy övet, a minőt «Amerikai minden utas hord»; mivel még az övet ingyen is felajánlják, az idegen nagyon lekötöleveze érzi magát s a mellékhelyiségben gyanutlanul köti fel az övet, észre sem vévén, hogy az alatt azt kieserélték egy másikkal, melyben aranyak helyett ólmok vannak. Mivel az övre az utazás közben nincs szükség, a szédelgést a szegény rászédettek rendszeren csak már New-Yorktól messze távolban veszik észre. Néha azonban megtörténik, hogy a család hamarabb földet talál. Egy ily esetben az érlyes rendőr, mivel a panaszló a nagyon hasonló zugbankházak közt az igazít egész biztosan nem ismerte fel, egyszerre három ily «intézetből» követelte vissza az elorzott 900 dollárt, abban a reményben, hogy a nem büös két czég tiltakozni fog. De másékt történt. Mindezek a czégek siettek «az előttök érthetetlen tévedés» folytán náluk maradt 900 dollárt rögtön befizetni.

Néha azonban még a törvény keze is tehetetlen a szédelgők ügyességével szemben. Egy lengyel paraszt Detroitba utazva, a vasuton két csalóval került össze, kik látván, hogy a lengyel egy szót sem tud angolul, tele beszéltek fejét, hogy a pénzváltással aligha meg nem esalták. A paraszt megmutatta nekik elrejtett erszényét. A család gondosan megvizsgálták a bankókat, egyes számokat feljegyeztek s azután vissza adták a pénzt, mely 600 dollárt tett ki. Egyik közelebbi állomásnál a két csaló lemaradt a vasútról, de csakhamar bejelentették az állomásfőnöknel, hogy 600 dollárjuk elveszett s egy ilyen s ilyen kinézésű lengyel bevándorlora gyanakszanak. Távirati sürgetés után elfogták a lengyelt, elvetézt tőle a számok által is reabizonyított «idegen» pénzt s még egy évi fogházra is el ítélték. Egy chiceagói lengyel pap, ki a lapokból értesült honfitársa elítéléséről, utána járt a dolgoknak s a lengyel kiszabadult, de a két csalónak üthette bottal a nyomát.

Ily körmőnt családok mindennapiak az Egyesült-államokban s mind ennek dacára nincs hatalom, hogy a hirtelen meggzagdagodással már annyira elterjedt hírek Európa népei közül évenként újból ezeket ne csábítanának ezen modern népvándorlási útra, mely annyi veszélyrel van összekötve.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Magyarország története angol nyelven. Jeles tudósnk, *Vámbéry Armin*, angol nyelven megírta Magyarország történetét az angolok és amerikaiak számára, mely ily cím alatt jelent meg: Hungary in ancient, mediaeval and modern times. (Magyarország a régi és újabb időben.) Örövendhetünk, hogy Magyarország történetét épen egy magyar ember írta meg a nagy külföldi számarán, oly tudós, ki a mivel világot előtt tekintélyes hírnévvel bír. A Putnam czég adta ki 60,000 példányban, már több hónap előtt. Népszerű modorban, a legújabb magyar történelmi kutatások felhasználásával ugyan, de mégis ügy készült, hogy a jól megírt könyvekhez szokott külföldi közönség teljes érdeklődését fölkeltsen.

Nem száraz tényeket, adatokat sorol elő, hanem az egyes fejezetekben teljesen önálló képet nyújt a magyar nemzet ezer éves nagy politikai és művelődési tevékenységéről. Élénk előadásban vonulnak el az olvasó előtt a századok kiválóbb alakjai és eseményei. Különös figyelmet szentelt Vámbéry a legutóbbi három századnak, a modern Magyarország megalakításának s ama nagy férfiaknak, a kik nemzetünk újá ébresztésében az irodalom és a politika mezéjén közreműködtek. Az amerikai és angol sajtó közelebb foglalkozott a művel, s ez ismertetésekkel meggyőződhetünk, hogy Vámbéry hazafias szolgálatait teljesített. Valószínű, hogy a munka francia nyelven is megjelenik, habár a francziai számarán Sayous Ede gondoskodott már Magyarország kimerítő történetéről, mely szintén jeles munka, azonban terjedelmesebb Vámbéryénál.

A «Times» pár nap előtt foglalkozott Vámbéry könyvével és azt a legérdekesebb és legszigazdagabb ilyenmű művek közé sorozza. Majd így folytatja: «Vámbéry tanár angol olvasóit eddig kizárólag Kö-

zép-Ázsia politikájával és földrajzával foglalkoztatta. Minthogy azonban az angol közvélemény mindig rokonszenvezett Magyarországgal és népeivel, csak névzőlhetjük Vámbéryt, hogy új tárgyat talál, mely nálunk aligha lesz kevésbé vonzó, mint hazájában. A magyarok az utóbbi 50 év alatt kifejtett küdelmükben az alkotmányos szabadság kivívásáért, a sikert kizárólag saját kitartásuknak és buzgalomuknak köszönheték, de kedvezőtlen viszonyok alkalmával az angol jóakarát által buzdítottak s az angolok tetszése által bátorítottak.

A Kossuth és Deák idejében kötött rokonszenvet a két nép között azóta politikai indokok megerősítették és megszilárdították. Magyarország története méltó volt arra, hogy saját magáért is megbeszéljék. A római császárság napjaitól fogva egész a jelenlegi Magyarországról tán a legtöbbet harez folyt Európa összes országai közül s keveseb ember lesz oly bátor állítani, hogy ez ország jódoiben nem lesz fontos harcok színhelye. Magyarország, mint a Nemzet-földet, sohasem neveztek az európai kakasviadalok színhelyének, de már maga a határain belül folytatótt harez a félhold és kereszt közt oly történelmi fontossággal bír s annyi véres összetűzésre adott alkalmat, mint az összes belga hadjáratok együttléve Ramiljestől Waterlooig.»

A könyvvásárlás előmozdítására alakult bizottság nyílt felhívást intézett a hazai kaszinókhoz és olvasóközönséghez. Arra szólítja őket föl, hogy jövedelmök egy részét fordítsák könyvvásárlásra. A felhívás rámutat sok vidéki kaszinó közös hibára s megemlíti, hogy mintegy kétezer társas egyet közül alig ötöt számunk van könyvtára, de az is nagyobbára selejtes művekkel s az idegekre számított külföldi regényekből állítva össze. A bizottság arra kéri a kaszinókat, hogy jövőben fejlesszék könyvtáraikat rendszeresen s inkább kevesebb, de jó magyar könyveket szerezenek. Ne feleddjék, hogy a társasörök könyvtárainak nemzeti missziójuk van s hogy a legtöbb nő, a jövő nemzedék nevelői, a kaszinók regényeinek hatása szerint alkotja meg a társasélet hangulatát. Ajánlja továbbá a bizottság ismeretterjesztő felolvasások tartását s népkönyvtárak szervezését. Végül kéri a kaszinók elnökeit, hogy a nyílt levelet közöljék a tagokkal, becsússák vita alá s az eredményt írják meg az írők s művészek körének. A bizottság egyidejűleg hosszabb nyílt levelet küldött a vidéki lapok szerkesztőinek is. Az ily támogatásra kéri őket s kifogásait közli a vidéki sajtó nagy többsége ellen, vázolva: mit kellene tenni. Mindkét felhívást a bizottság tszetelelt elnöke: Jókai Mór is aláírta.

Az osztrák-magyar monarchia irásának és képv. bevezető kötetéből a 18-ik füzet hagyta el a sajtót. Az osztrák-magyar monarchia alakulása történetének folytatását kapjuk benne Zeissberg Henrik-től és Acadá Ignác fordításában. II. Lipót és I. Ferencz korával foglalkozik a füzet tartalma, s képei is ez idő színeivel s egyes főbb eseményeivel ismertet meg, hiteles festmények után. Ilyenek II. Lipót arcképe, II. Lipót családja körében, b. Thugut Ferencz, Károly főherceg, I. Ferencz, gróf Stadion, herceg Metternich, herceg Schwarzenberg Károly, a lipocsei győzelem. A füzet ára 30 kr, s a Réváltestvérek úján rendelhető meg. A nagy vállalatnak ez imár 44. füzete.

Arany János hátrahagyott Iratainak és Levelezéseinek, melyek *Ráth Mór* kiadásában jelennek meg, ismertetésére egy kis töredéket mutatunk mi is közöltünk lapunk múlt számában. Szükségessé tartjuk megjegyezni, hogy kötelességünknek véltük, külön is megkérni a kiadó, hogy a közlést, a mely fölött a rendelkezési jog őt illeti, lapunk számára kivételesen hagyja jóvá, a mit ő előzőekben meg is eszelekedett, a miert is e helyen köszönetünket fejezzük ki.

A Természettudományi Közlöny szeptemberi füzetébe nagyobb dolgozatokat írtak: Szily Kálmán «Régi magyar megfigyelésekről», Szilasy Jakab «Az erjedéssről», dr. Weinek László «A Kongó» czímmel. Érdekesek a kisebb dolgozatok is.

Előfizetési felhívások. Sziklay János, kitől már több kötet szépirodalmi dolgozat jelent meg (albeszélések, regények) nagyobb elbeszéléseiből két kötetet rendez sajtó alá, melyek «Ábrándos évek» czímmel októberben hagyják el a sajtót. A két kötet 25—30 ívre fog terjedni s előfizetési ára 2 frt. Megrendelhető a szerzőnél, Budapest, magyar-utca 28. sz. alatt. — «Kis pillangók» czímmel pedig Somogyi János Keckemérről költeményekre adott ki előfizetési felhívást: az ár 1 frt.

Az Apolló zenei folyóirat változásokon ment keresztül. A zongoristáknak szánt nagyobb része megsztűnik s ezennel csak eddigi melléklapja, mely a karénekeket közölte, jelenik meg. Goll János szerkesztő azt tüzte ki feladatnak, hogy a kargyűjteményekkel a dalárdáknak szolgáljon, melyek a német karokat könnyen kapván, a magyar dalt nem mindenütt művelik eléggé. Így évenként 18—29 magyar karhoz juthatnak, csekély ártért. Előfizetheti egy évre (vezérkönyv és négy szólamra) 2 frt 50 kr-ral, vagy félévre 1 frt 20 kr-ral; csak a négyzólamra 2 frt, egyes szólamra 50 kr.

Jókai új drámája. Heves hírlapi felszólásokra adott alkalmat gr. Keglevich István intendáns azon intézkedése, hogy Jókainak a nemzeti színház dráma-bíráló bizottsága által előadásra elfogadott új drámáját («Keresd a szíved») nem akarta előadni. A lapok közölték az intendánsnak Jókaihoz intézett levelét is, melyben tudatja vele, hogy a darabot nem adhatja elő a nemzeti színházban. Ebben ezt írta többek közt:

«Nem tartom korszerűnek az osztrák-magyar vizsalyoknak színrehozatalát, a meddig egy, tüntetésekre mindig kész generáció él és a meddig ugyanaz uralkodik, a kinek parancsra történtek ama dolgok. Nem óhajtanék soha azon helyzetbe jönni, hogy kénytelen legyek a királyt, — ha véletlen egyszer kedve lenne a nemzetibe menni, — megkérni, hogy ne tegye.»

A darabot tehát az intendáns politikai okokból nem találta előadhatónak, mert annak egy pár jele-nete a szabadságharcra vonatkozik. A sajtó tiltakozott az olyan felfogás ellen, hogy a szabadságharc emlékének költői ápolása és dicsőítése helyet ne találhasson a nemzeti színházban. Az egész hevességgel fejlődött napi kérdéssé, s az intendáns napokig a legelősebb támadásoknak volt kitéve. Az egyetemi ifjuság tüntetésre készült. Kolozsvárt, hol épen e napok alatt adták elő a költő «Szigetvári vértanúk» című drámáját, a színházban az egész közönség zajosan tüntetett, perczelig éjlenzve a nagy költőt. Végre e hó 12-dikén bekövetkezett a csilapító fordulat. Gr. Keglevich intendáns elrendelte a darab színrehozatalát, mely decemberben fog előadásra kerülni.

A nemzeti színház jubiláris előadásain Jókai alkalmi művében, a népszínház személyzete is képviselve lesz. Ama jelenésben ugyanis, melyben a régi nemzeti színház repertoire-jának jelen négyféle választásról van szó, a nemzeti színház és opera csoportjai mellett helyet kap a népszínház is. A népszínház néma képében Blaha Lujza asszony («Felső Klári»), Szathmáry (Gonosz bakte) és Vidor (Kóza Gyurka); az operatiben Pálmai Ilka asszony (Kék hegyek tündérére), Németh (Zsupán) és Szilágyi (Mikádó) vesznek részt. Ugyaníly jellemzetes csoportoztatban fog feltűnni a dráma és az opera.

Az operaszínházban most érdekes vendége van, Lehmann Lili, jeles drámai énekesnő, ki először a «Norma» operában lépett föl s e régi dalműben is hatást tudott tenni.

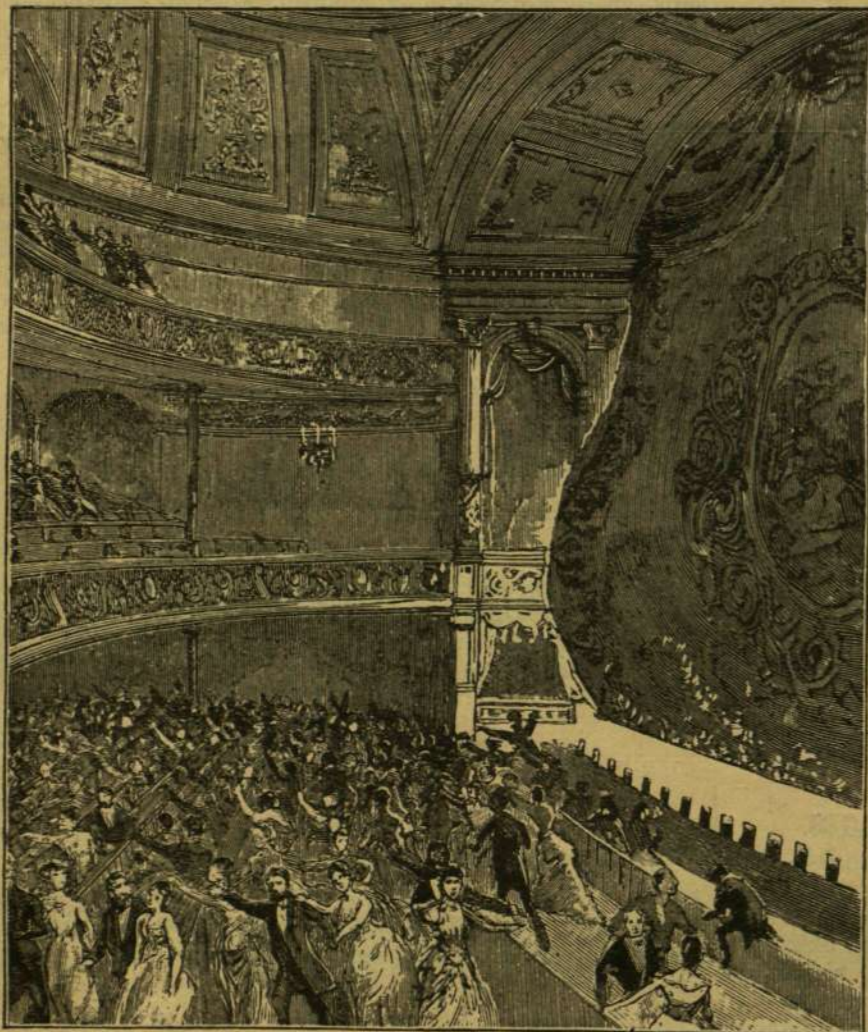
Lehmann Lili kisasszony a német színpadok egyik jelessége, de ez idő szerint ki van tiltva a német színpadokról, mert mikor Berlinbe volt szerződve, szerződése ellenére Amerikába ment vendégszerepelni, s visszatérve, hiába fizetett bánatpénzt, a német színházak közt levő egyezésnél fogva egyik színház sem szerződtette a művésznőt. Lehmann Lili szerencsés külsővel is bir drámai szerepekre; hangja pedig terjedelmes, hajlékony, s játékat a kifejezés melegsége kíséri. Közönségünk tartózkodó szokott lenni vendégekkel szemben. Lehmann kisasszonyt sem fogadta első kileptekor semmiféle tapsal, de annál jobban tapsolta aztán, s meghódította a közönséget. Második föllepteül «Fidelio» nehéz és költői szerepét választotta s abban is nagy hatással játszott és énekelt.

A budai szinkór idénye a héten bevégeződött. Nem volt jobb mint máskor, a közönség nem igen látogatta az előadásokat, s a nyár sok küzdelem közt folyt le, daczára a társulat törekvéseinek. A budai szinkór távolságát, disztelen voltát azonban nem képes kiegyenlíteni művészi előadás sem. Mosonyi igazgató Temesvárra megy a társulattal.

KÖZINTEZETEK ÉS EGYLETEK.

A közművelődési egyesületnek kongresszusára eddig 39 egyesület jelentkezett, melyek 220 tagot küldenek Budapestre. Az előadók már beküldték az előkészítő bizottsághoz javaslataikat is. Tisza Lajos gr. elvállalta az elnöki tisztiséget; a másod-elnöki tisztiségre Schlauch Lőrincz nagyváradai püspököt fogják fölkérni.

Akadémiai tagok jubileuma. 1837. évi szept. 7-én a magyar tudós társaság tíz levelező tagot igatott sora közé: e megítéltetés tiz jeles magyar tudóst ért, kik közt *Fényes Elek, Gaál József, Jerney János, Kerekes Ferencz, Tanárky Sándor, Vajda Péter, Vallas Antal és Zsoldos Ignác* neve fordult elő. E férfiak mindnyájan elhunytak már, köztük legelőször Tanárky Sándor nyugalmazott kir. őrnagy 1839. decz. 29-én, utolsóul Zsoldos Ignác nyug. kuriai tanácselnök 1885. szept. 24-én. Azonban ugyanezen alkalommal az említettek kivül még két tudóst vett fel kebelebe a társaság: *Brassai Sámuel*, «a kolozsvári unit. kollegiumban történetek tanítóját» és *Kacsovics Lajos* «hites ügyvédet s a Gazdasági-Egyesület titoknokát», kik a gondviselés különös kedvezéséből megérhették azt a napot, midőn akadémiai tagságuk félszázados jubileuma bekövetkezett. Az Akadémia jelenlegi tagjai közt hárman vannak csak, kik ötven esztendő megvalóuló akadémiai pályára tekinthetnek vissza, u. m. *Tóth Lőrincz* rendes és *Barabás Miklós* s *Udvardi Cherna János* levelező tagok. Valamint ezen jubilaris tagokat, ugy Brassai Sámuel tiszteleti és Kacsovics Lajos levelező

AZ EXETERI SZÍNHÁZ ÉGÉSE: A FÜGGÖNY ÉGÉSE A TŰZ KEZDETÉN.

tagot is az akadémia elnöksége üdvözlő iratban kereste föl, hogy az összes tiszteletes határozata értelmében a tagtársak nevében szerencsekívánatait tolmácsolja. Brassai Sámuel mint a kolozsvári egyetem tudós tanára friss egészségben és nagy munkakedvben élte meg akadémiai jubileumát. *Kacsovics Lajos* jelenleg a Balassa-Gyarmat mellett levő Sój puszán lakik mint nyug. kir. törvényszéki bíró.

A hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat testületileg tisztelt a Déván időző királynál, s átnyújtja kiadványainak egy-egy díszkötésű példányát is. A társulat az alkalomra új emlékkönyvet is szerkesztett, melynek kötetésénél I. Rákóczy György egyik könyvtáblája szolgált mintánál. Ezen kívül még három kötetet nyújtanak át ő felségének: Király Pálnak a sarmiszegethusi Mithraemról írott munkáját, vörös bőrkötésben, emaillozott I. F. J. mngogrammal; továbbá Téglás Gábornak az erdélyi medenceze őstörténetéről írt munkáját s a Kun Róbert által szerkesztett társulati évkönyvet, megfelelő francia díszkötésben.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Szász Domokos püspök és a román kormány. Szász Domokos erdélyi ref. püspök a közelebbi múlt napokban látogatást tett Romániában, hogy az ott szétszórt magyar ref. egyházakozságek ügyét rendezze,

s új esperséggé szervezze, melynek központja Bukarest lesz. Ez utja alatt több jogtalan sérelmet kellett túrnie a román kormánytól.

A püspök első megálló helye *Plejest* volt, hova Bodor tükár és Bartalus János bukaresti református pap kíséretében érkezett. A pályaházban történt ünnepélyes fogadtatás után a püspök elnöke alatt egyháztanácsi ülés volt. Másnap délben innen *Galacra* utazott, honnan a megtartott egyháztanácsulat után *Braliába* ment. Itt a prefekt tudatta a püspökkel, hogy Sturdza miniszter távirati parancsából a rendőri hatóságoknak meg kell akadályozniok a püspököt, hogy a templomokat kivéve nyilvános beszédeket tartson, valamint az iskolákat meglátogassa. A püspök itt is egyházi gyűlést tartván. *Pitestibe* utazott. Itt érkezését rendőrség várta, élén a prefekttel, ki szintén kijelentte, hogy a püspöknek nem engedheti meg, hogy üdvözlő beszédet tartson vagy az iskolákat meglátogassa. A püspök kijelentette, hogy jogai tudatában csak karhatalomnak enged; ezt a prefekt nem alkalmazván, a fogadtatás simán folyt le. *Bukarestbe* e hó 10-én este érkezett a püspök. A pályaudvarban híveinek nagy része várta. Salamon főgondnok üdvözlőre a püspök meghatóan válaszolt. Másnap reggel iseni tiszteleten szónokolt a püspök. Beszédét a román rendőrség két gyorsírója jegyezte. A püspök beszéde végén a román királyi párért is imádkozott. Mikor a püspök a templomból kilépett darabon állott eléje a prefekt azon rendeltetével, hogy őt azonnal a rendőrséghez köveesse. A püspök előbb az osztrák magyar követtséghez ment, hogy panaszt emeljen. A követ távollétében, a tükárjegyzőkönyvbe vette panaszát. Csak azután ment a püspök a rendőrséghez, hol a lépcsőkön az épen lejövő prefektnek bemutatva magát. A prefekt görbőmben ráfordmott a püspökre, hogy miért merészelt az indóháznál beszélni. Este a bukaresti magyarok társulatának termeiben a püspök tiszteletére bankett volt, melyet műkedvelői előadás és táncszámalom követte. A püspök már vissza érkezett Kolozsvárra.

Unitárius zsinat volt a közelebbi napokban Dicső-Szent-Mártonban, hol egyszersmind a «Dávid Ferencz» nevű unitárius egyesület is nagygyűlését tartá.

A zsinati főtanács egyházi s világi tagjai egyaránt szép számmal jelentek meg s a környék unitáriusai a magyar protestánsai is élénk érdeklődést tanúsítottak. A vendégek tiszteletére a várost földiszíftették s állítottak csinos diadalkaput is. Ünnepélyes fogadás két ízben volt. Előbb Brassó felől érkeztek a vendégek, Dániel Gábor főgondnok vezetése alatt s a diadalkapu alatt Molnár János ádamosi lelkész üdvözölte őket beszéddel, melyre Dániel Gábor felelt; félóra múlva Kolozsvár felől jöttek, élükön Ferencz József unitárius püspökkel s ez alkalommal hilibi Gáll Domonkos alispán mondotta az üdvözlő beszédet s a püspök válaszolt hatásosan. Délután a zsinati tagok a templomba gyülekeztek s Rédingér Árpád esperes városi lelkész imája után előbb a püspökkel, aztán a főgondnoknál tisztelegtek. — Másnap a *Dávid Ferencz* egyület tartá nagygyűlését. Az egylet elnöke, Brassai Sámuel, nem jöhetett el, helyette *Berde Mózes* alelnök volt a gyűlés elnöke. Brassai szép megnyitó beszédet küldött, melyet Boros György tanár és tükár olvasott fel. Az egylet által kitűzött mindkét irodalmi pályadíjat *Sántha* Károly tolnamegyei ev. lelkész nyerte el; dicséretet nyertek: Ajtai János hódmezővásárhelyi unit. lelkész és Adorján Domokos kántortanító.

MI UJSÁG?

A király a hadgyakorlatokon. A hadgyakorlatoknak, a király körúrtjának Dévág a legszebb idő kedvezett. A forróság is alászállt, s az őszi verőfényes napok csak emelték az ünnepélyességeket, melyek a Magyarországon körutat tevő királyt várták mindeütt, a hol megjelenik.

A csáktornyai hadgyakorlatokra szept. 8-ikán érkezett meg ő felsége Nyitráról. Az egész Dunántúl hatóságai üdvözlötkék s Horvátországból a bán nagyszámu hódoló küldöttséget vezetett az uralkodó elé. A nagy hadgyakorlatok szept. 9-ikén kezdődtek; másnap volt a lovassági manőver, este pedig ő felsége elutazott a zempléni hadgyakorlatokra. *Töke-Terebesen* gróf Andrássy Gyula díszes kastélyában volt ő felsége hadi szállása, míg a többi főhercegek, tábornokok a szomszédos községekben helyezkedtek el, úgy a hogy lehetett. Terebes kis parasztházainak

HULLÁK FELISMERÉSE.

is sok előkelő lakója akadt. *József főherceg* gróf Andrássy Aladár vejeiteli kastélyában, *Albrecht főherceg*, *Vilmos főherceg* Cselejen laktak. E hó 11-ikén, a mult vasárnap reggel érkezett ő felsége Terebesre, s e napon fogadta a küldöttségeket, három napot pedig a hadgyakorlatoknak szentelt. Kora reggel már mindig a gyakorlatoknál volt ő felsége, s rendszeren 11 óráig maradt ott, mikor a legénység pihenője is kezdődött. A király a zempléni hadgyakorlatok lefolyása fölött is teljes meglegedését nyilvánította. E hó 14-ikén esti 6 óra után a lakosság lelkes éljenzései közt utazott el ő felsége Terebesről, s folytatta tovább körúrtját, az erdélyi részekbe indulván.

Terebesről elutazta előtt a király 300 frtot adott a szegényeknek, ezer forintot a hadgyakorlatok által érintett községeknek és 100 frtot a gálszécsi tüzoltónak.

Dévára utaztatban, ő felsége e hó 15-ikén kora reggel ért *Aradra*, hol nagy közönség gyűlt össze az indóházánál. A király előtt érkezett oda *Albrecht* és *Vilmos főherceg*. Ő felsége leszállt a vonatról s többeket megszólitással tüntetett ki. Innentől kezdve minden állomásnál zajos üdvözlések köszöntötkék az uralkodót. Az idő horult volt, s nem sokára az eső is megeredt. *Dévára* sza kadó esőben érkezett meg az udvari vonat. A kellemetlen idő azonban nem rontott semmit a fogadtatás ünnepélyességén. Messze vidékről is sokan érkeztek, s a megyék, a papság küldöttségei díszben jelentek meg. A királyt b. *Orczy Béla* miniszter is elkísérte Dévára. Az első üdvözlőlet *Pagány* György hunyadi főispán mondta. A bevonulás lelkes éljenzések közt történt meg. A királynak szerény szállása van a nagy udvarban, mind össze két szoba. A küldöttségek nagy része a szabadban várt, míg rája került a fogadtatás sora. A hadgyakorlatokban résztvevő tiszti kart *Albrecht főherceg* mutatta be. Majd a hunyadmegyei papság következett *Weber* hunyadi esperes vezetése alatt. A lugosi gör. kath. egyházmegye román papságát *Mihályi* Viktor lugosi püspök vezette, a hunyadi gör. keleti román papságot *Papinu* esperes, ref. papságot *Bartha* Lajos zarándi esperes. Ő felsége a román papsághoz intézett válaszában kiemelte, hogy a hitélet fejlesztése mellett a gondjaira bizott híveknél a trón iránti hűséget, az ország és annak törvényeire való ragaszkodást, a testvéries egyetértést, a hazafias érzelmeiket ápolják. Majd *Aradmege* és *Aradváros* s Hunyadmege nagyszámu küldöttségei következtek. A király a küldöttségek egyes tagjaihoz számos kérdést intézett, s tudakozódott a gazdasági áradásokról, a szárazságról. Esti 6 órakor udvari ebéd volt. Este érkezett meg *József főherceg* és b. *Feljérdy* honvédelmi miniszter. A várost fényesen kivilágították. A nagy hadgyakorlatok e hó 16-ikán kezdődtek.

Míg Déva környékén a hadgyakorlatok tartanak, a vasutnak is sok a dolga. Udvari és katonai vonatok roboznak, három napon pedig, szeptember 20—22-ikén szünetelni fog az egész teherforgalom, és csupán a személyszállító és vegyes vonatok közlekednek. A király vasárnap meglátogatja a *vajda-hunyadi* várat is. Déváról ő felsége e hó 22-ikén utazik el s ugyane napon érkezik *Kolozsvárra*.

Kolozsvárt a király e hó 24-ikén nyilvános kihallgatást ad, melyre e hó 23-ikáig a városházán lehet jelentkezni. Egy pár bécsi lap úgy tudja, hogy gróf *Kálnoky* külügyminiszter is Kolozsvárra utazik, ki most épen *Bismarck* herceg látogatásán van. Valószínűleg a látogatásról tesz jelentést a külügyminiszter, ha csakugyan elmegy, valamint az országgyűlést megnyitó trónbeszédnek a külügyre vonatkozó részét állapítják meg. *Tisza* miniszterelnök szintén Kolozsvárra megy.

A királyné mehádiai nyaralója. Bécsi lapok határozottan megczáfolják, mintha a *Herkules* fürdőben

a királyné számára nyaralót akarnának építeni.

Zichy Mihály, a nagy művész, negyven év előtt ment először Pétervárra a czári udvarhoz. A kik ismerik a teljes erejében levő művészt, aligha gondolnák, hogy művészi pályája nemcsak nagy eredményekben gazdag, hanem években is ily kort számít. Negyven év előtt a híres bécsi festő, *Waldmüller* hívták Pétervárra, hogy oktassa *Katalin nagyhercegnőt*. *Waldmüller* az ajánlatot nem fogadta el s maga helyet «legitímíóbb növendékét», *Zichy Mihályt* ajánlotta. Negyven év telt el azóta, hogy *Zichy Pétervárra* ment és megkezdte önálló művészi pályáját. Mikor közelebb Bécsben járt, *Waldmüller* egy életrajzírója figyelmeztette, hogy negyven éves jubileumot ünneplhetne. Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy *Zichy* kiállítását rendez Bécsben legkiválóbb műveiből. Ezek Budapestén is ki voltak már állítva, de valószínű, hogy — ujjabbakkal is bővíve — ezúttal is gyönyörködhetnek benne a budapestiek a múcsarnokban. *Zichy Mihály*, mielőtt Szentpétervárra visszatérne, pár napot Budapestén tölt, s itt a képzőművészeti társaság igazgatósága az ő tiszteletére f. hó 18-án este társas vacsorát rendez, hogy a mestert, rövid ittléte alatt, kartársai és tisztelői egybegyűlve üdvözölhessék.

A trónörökös egy hetet töltött *Baranyában*, *Albrecht főherceg* bélyei uradalmán, hol szarvasokra vadászott. Összesen tíz szarvast ejtett el, köztük egy husz águt. Ő fensége e hó 14-ikén utazott vissza Bécsbe, onnan pedig e hó 16-ikán *Dévára* ment.

Stefánia trónörökös a szép őszi napokat *Jersey* szigetén tölti. Pár nap előtt kirándult a szomszédos *Guernsey* szigetére is, hol *Hugo Viktor* oly sokáig lakott, s hol egykori lakásának fantasztikus berendezése sok látogatót csábít a szigetre. A trónörökös és helyet is megtekintette. *Guernseyben* ép ugy, mint *Jerseyben*, a trónörökösnek a szigetek kormányzóin kívül a hadparancsnokok fogadták. A trónörö-

A TŰZ KIVÜLRŐL.
AZ EXETERI SZÍNHÁZÉGÉS.

